

Nr 114.

Ankom till riksdagens kansli den 24 maj 1932 kl. 3 e. m.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till hospitalsbyggnader.

(3:e avd.)

I den till riksdagen den 4 januari 1932 avlätna propositionen (nr 1) angående statsverkets tillstånd och behov för budgetåret 1932/1933 har Kungl. Maj:t under femte huvudtiteln (punkt 54 av det vid propositionen fogade utdraget av statsrådsprotokollet över socialärenden nämnda dag) föreslagit riksdagen att, i avvaktan på den proposition i ämnet, som kunde bli riksdagen förelagd, *dels* till hospitalsbyggnader för budgetåret 1932/1933 beräkna ett extra reservationsanslag av 6,250,000 kronor, *dels ock* beräkna, att av nämnda belopp 850,000 kronor skulle utgå av statsverkets fond av rusdrycksmedel.

Sedermera har Kungl. Maj:t i en till riksdagen avlåten, den 19 februari 1932 dagtecknad proposition, nr 129, vilken hänvisats till statsutskottets förberedande behandling, under återopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över socialärenden samma dag, föreslagit riksdagen att

I) besluta, att ett för 216 vårdplatser avsett sinnessjukhus skall, för en beräknad kostnad av högst 2,500,000 kronor, i huvudsaklig överensstämmelse med av arkitekten C. Westman i juli 1929 upprättade och i vissa delar i juni 1931 omarbetade ritningar, samtliga ritningar märkta »Kungl. Medicinalstyrelsen 1932», uppföras å ett inom Visby stad beläget område, vilket å en av stadsingenjören A. Serboni år 1912 upprättad karta över staden utmärkts med röda gränslinjer och med beteckningen »Område för nytt hospital», dock med den jämkning i gränserna för området, som avses i ett mellan medicinalstyrelsen och stadsfullmäktige i Visby den 16 juni och den 26 augusti 1927 träffat avtal;

II) besluta, att efter ibruktagandet av det under I) avsedda nya sinnessjukhuset i Visby skall, på i statsrådsprotokollet angivna villkor, till Visby stad utan ersättning med äganderätt överlätas den del av det till S:t Olofs sjukhus i Visby hörande området, som å en av Serboni den 14 januari 1920 upprättad karta över platsen kring Helgeands ruin betecknats med röda och gröna streck; samt

III) under femte huvudtiteln, avdelningen medicinalstaten samt hälso- och sjukvården, underavdelningen sjukvårdsanstalterna, till hospitalsbyggnader för budgetåret 1932/1933 anvisa ett extra reservationsanslag, därav 850,000 kronor att utgå av statsverkets fond av rusdrycksmedel, av 6,250,000 kronor.

I fråga om utredningen i ämnet får utskottet hänvisa till åberopade statsrådsprotokollet.

Inledning.

I en inledning till propositionen har departementschefen erinrat, att en *plan för anskaffande av nya platser för den statliga sinnessjukvården* framlades i propositionen nr 165 till 1928 års riksdag, enligt vilken plan den rådande bristen på vårdplatser å de statliga sinnessjukanstalterna skulle fyllas medelst genomförande av ett i planen ingående byggnadsprogram.

Föredragande departementschefen underströk emellertid, att han icke ville hava uttalat, att statsmakterna då skulle fatta avgörande ståndpunkt till någon detaljerad plan för åstadkommande av nya sinnessjukplatser, utan att avsikten endast vore, att statsmakterna skulle för sig klargöra det resultat, som de ansåge inom viss tid böra vinnas, och att alltså den då och i framtiden förestående prövningen av föreliggande byggnadsfrågor skulle ske under vederbörligt hänsynstagande därtill.

Sammanlagda antalet hospitalsplatser för sinnessjuka skulle efter förslagets genomförande komma att uppgå till omkring 16,500. Kostnaderna för planens utförande beräknades till 39,549,500 kronor.

I riksdagens skrivelse i frågan (nr 287 år 1928) uttalades, att det icke längre borde anstå med vidtagande av mera planmässiga åtgärder för fyllande av den starka bristen på platser för sinnessjuka å de statliga sinnessjukanstalterna liksom ej heller med ordnande av frågan rörande vården av vuxna, vanartade sinnesslöa. Arbetet med ökande av antalet platser för nämnda vårdbehövande borde sålunda energiskt fortsättas och därvid bedrivs efter en enhetlig plan. Med hänsyn till det trängande behovet av ökat antal hospitalsplatser borde anskaffningen av dessa ske inom så kort tidsperiod, som omständigheterna medgäve. Oaktat de stora kostnader, som åsamkades statsverket för planens genomförande, syntes därför tidsperioden för planens genomförande, så vitt då kunde bedömas, i enlighet med vad departementschefen förordat, böra bestämmas till 10 år. Mot grunddragen i det framlagda förslaget rörande sättet för platsanskaffningen fann riksdagen, såvitt då kunde bedömas, icke anledning till erinran. Riksdagen saknade emellertid anledning att närmare ingå på vad departementschefen yttrat i förevarande hänseende.

Det anslag, som för planens genomförande i enlighet med propositionens förslag beviljades för budgetåret 1928/1929, uppgick till 3,500,000 kronor.

Genom proposition nr 220 till 1929 års riksdag begärdes till fortsatta åtgärder för den godkända hospitalsbyggnadsplanens genomförande för budgetåret 1929/1930 ett anslag av 4,100,000 kronor. Riksdagen biföll förevarande proposition (riksdagens skrivelse nr 288).

I proposition nr 150 till 1930 års riksdag föreslogos *vissa ändringar i 1928 års plan för anskaffande av nya platser för den statliga sinnessjukvården*. Såsom framgår av jämförelse med en vid propositionen fogad översikt över beräknade kostnader för nyanskaffning av hospitalsplatser m. m. under

budgetåren 1928/1929—1937/1938 skulle 1928 års plan efter de föreslagna ändringarna te sig på följande sätt:

A n s t a l t	P l a t s a n t a l		Kostnad kronor
	Sinnes- sjuka	Sinnes- slöa	
Utvidgning av Växjö hospital	480	—	3,807,600
Nytt hospital i Visby	200	—	2,515,300
Hospital vid Umeå	918	—	7,650,000
Upptagningspaviljong vid Umeåhospitalet			
Omändring av Vänersborgs kaserner	587	283	2,662,000
Omändring av Jönköpings kaserner	1,220	—	6,750,000
Nya paviljonger vid Hälsingborgs hospital	200	—	1,000,000
Nya platser vid äldre hospital	150	—	525,000
Övertagande av s. k. länsplatser vid äldre hospital	303	—	1,060,500
Psykiatrisk klinik i Lund	102	—	724,100
Kliniker i Stockholm och Uppsala	200	—	2,000,000
Omändring av Sala kaserner	—	370	1,367,000
Omändring av Örebro kaserner	—	350	1,409,000
Tillbyggnad av Piteå hospital	170	—	2,200,000
Hospital i Gävleborgs län	518	—	4,144,000
Omändring av Vaxholms kasern (eller motsvarighet)	—	305	2,025,650
Omändring av Lunds kaserner	—	612	4,200,000
Större omändringsarbeten:			
Vänersborgs hospital	—	—	50,000
Uppsala hospitals w. c.-anläggning	—	—	234,500
» » köks reparation	—	—	116,300
Vadstena hospitals vattenledning m. m.	—	—	1,458,350
Första klass paviljonger vid Lunds hospital ..	—	—	209,000
Övriga	—	—	2,100,000
	Summa 5,048	1,920	48,208,300

För budgetåret 1930/1931 anvisades för det ändamål, varom nu är fråga, 4,700,000 kronor.

I proposition nr 140 till 1931 års riksdag angående anslag till hospitalsbyggnader äskade Kungl. Maj:t anvisande av medel för huvudsakligen följande ändamål, nämligen *dels* till fortsättande och avslutande av ombyggnaden av första klasspaviljongerna vid Lunds hospital och asyl (S:t Lars sjukhus i Lund) samt av ombyggnads- och ändringsarbetena vid Vadstena hospital och asyl (Birgittas sjukhus i Vadstena), *dels* till fortsatta arbeten med uppförandet av sinnessjukhuset vid Umeå (Umedalens sjukhus vid Umeå), med omändring av kasernetablisementet i Jönköping (Ryhovs sjukhus i Jönköping) samt med ny- och ombyggnader vid Växjö hospital (S:t Sigfrids sjukhus vid Växjö), *dels* till utförande av vissa ändringsarbeten å vattenverket vid Sundby sjukhus vid Strängnäs, *dels ock* till påbörjande av ny ångpannebyggnad m. m. vid S:t Lars sjukhus samt till arbeten för omändring och utbyggnad av kasernetablisementet i Lund till anstalt för vuxna svårskötta obildbara sinnesslöa av mankön (Vipeholms sjukhus i Lund) för vilket sistnämnda byggnadsföretag dittills endast förberedande åtgärder vidtagits. För bestridande av kostnader för underhåll av byggnader vid Ryhovs sjukhus samt för vissa utredningar räknades därutöver med ett mindre be-

lopp. Det sammanlagda medelsbehovet uppskattades i propositionen till omkring 6,837,000 kronor. Med hänsyn till påräkneliga reservationer å tillhopa 434,500 kronor ansågs emellertid anslagsbehovet för budgetåret 1931/1932 kunna begränsas till i avrundat tal 6,400,000 kronor.

Propositionen blev till alla delar bifallen av riksdagen (riksdagens skrivelse nr 200).

Genom brev den 26 juni 1931 har Kungl. Maj:t beslutat angående användningen av det för innevarande budgetår anvisade anslaget å 6,400,000 kronor jämte därtill överförda reservationer, varvid till följande ändamål anvisats här angivna belopp:

	Kronor.
till fortsättande av uppförandet av Umedalens sjukhus vid Umeå	2,300,000
till fortsättande av anordnandet av Ryhovs sjukhus i Jönköping ..	1,650,000
till fortsättande och avslutande av ombyggnad av första klasspaviljongerna vid S:t Lars sjukhus i Lund	109,000
till påbörjande av arbeten med ny ångpannebyggnad och ångpanneanläggning m. m. vid S:t Lars sjukhus i Lund.....	228,000
till fortsatta ny- och ombyggnadsarbeten vid S:t Sigfrids sjukhus vid Växjö	850,000
till fortsättande och slutförande av vissa ombyggnads- och ändringsarbeten vid Birgittas sjukhus i Vadstena	281,000
till påbörjande av anordnande av Vipeholms sjukhus i Lund.....	1,300,000
till utförande av ändringsarbeten å vattenverket vid Sundby sjukhus vid Strängnäs	89,000
till underhåll i erforderlig omfattning av för Ryhovs sjukhus i Jönköping avsedda byggnader.....	12,000
<u>Summa kronor</u>	<u>6,819,000</u>

Återstoden, 15,500 kronor, av summan av anslagsbeloppet och de till 434,500 kronor beräknade reservationerna reserverades till Kungl. Maj:ts disposition.

I årets statsverksproposition framhöll departementschefen, att medel för nästkommande budgetår erfordrades till fortsättande av de för närvarande pågående arbetena med uppförande av Umedalens sjukhus vid Umeå, med anordnandet av Ryhovs sjukhus i Jönköping, med ny- och ombyggnader vid S:t Sigfrids sjukhus vid Växjö, med anordnandet av Vipeholms sjukhus i Lund samt med uppförande av ny ångpannebyggnad m. m. vid S:t Lars sjukhus i Lund. Därjämte anförde departementschefen, att i anslutning till hospitalsbyggnadsplanen under nästkommande budgetår medel syntes böra beredas till påbörjande av arbetet med nytt sinnessjukhus i Visby (S:t Olofs sjukhus).

Vidare har i statsverkspropositionen räknats med inlösen av vissa upptagningsanstalter för sinnessjuka.

Härefter har departementschefen övergått till behandling av var och en av de frågor, som i överensstämmelse med det nyss anförda nu ansetts böra upptagas till avgörande. Dessförinnan har emellertid departementschefen lämnat en redogörelse för de olika förslag om beredande av anstaltsvård för vuxna svårskötta obildbara sinnesslöa av kvinnligt kön, vilka för närvarande föreligga.

Beredande av anstaltsplatser för svårskötta obildbara kvinnliga sinnesslöa.

Den plan för anskaffande av erforderliga platser för den statliga sinnessjukvården, som förelades 1928 års riksdag, berörde även frågan om ordnandet av anstaltsvården för en grupp av de bildbara sinnesslöa, nämligen de *asociala imbecilla* (vuxna vanartade sinnesslöa). Frågan om ordnandet av vården för de *asociala imbecilla* blev vid nämnda riksdag avgjord på det sätt, att denna vård i princip övertogs av staten.

Vad angår frågan angående omhändertagandet av de *svårskötta obildbara sinnesslöa* eller idioterna har departementschefen erinrat, att sådana sinnesslöa hittills vårdats flerstädes å de statsunderstödda anstalterna för obildbara sinnesslöa men att dessa anstalter i allmänhet sakna resurser för vård av i ett eller annat avseende svårskötta sjuka. På grund av platsbristen på sinnessjukhusen kan intagande därstädes av sinnesslöa som regel äga rum endast i trängande fall. Flertalet svårskötta idioter hava därför hittills måst omhändertagas av fattigvårdsanstalterna, där de givetvis endast mera sällan kunnat erhålla en tillfredsställande vård och där deras närvaro vållat stora svårigheter och medfört betydande obehag för andra intagna.

Genom beslut den 22 juni 1928 uppdrog Kungl. Maj:t, bland annat i syfte att erhålla grundval för bedömande av storleken av eventuella statsanstalter för svårskötta obildbara sinnesslöa, åt medicinalstyrelsen att inkomma med yttrande och förslag beträffande omfattningen av de statliga åtgärder, som borde vidtagas för vård av ifrågavarande kategorier av abnorma.

Dylik yttrande avgavs av medicinalstyrelsen den 25 september 1928.

Enligt medicinalstyrelsen borde å statsanstalt för svårskötta obildbara sinnesslöa beredas plats för sammanlagt 887 patienter med den fördelning å olika kategorier, som närmare framgår av följande sammanställning:

	Män	Kvinnor	Summa
Å hospitalen intagna sinnesslöa.....	130	85	215
Till hospitalen anmälda sinnesslöa	263	140	403
Å sinnesslöasyllerna intagna svårskötta.....	76	46	122
Till hospitalen anmälda sinnessjuka med epilepsi	89	58	147
Summa	558	329	887

Emellertid betonade medicinalstyrelsen, att dessa siffror måste anses vara minimisiffror.

Efter det kasernkommittén med särskilda skrivelser under år 1929 framlagt förslag till anordnande av anstalter för svårskötta obildbara sinnesslöa dels i Lund för män, dels ock — på sätt i det följande skall närmare omförmälas — i Vaxholm för kvinnor, blev frågan om statens ställning till ordnandet av vården om ifrågavarande kategori av abnorma upptagen till

principiell prövning i propositionen nr 150 till 1930 års riksdag. Föredragande departementschefen anförde därvid såsom sin uppfattning, att det borde ankomma på staten att omhändertaga vården av de svårskötta obildbara sinnesslöa, vilka icke lämpligen kunde vårdas å kommunala anstalter av ena eller andra slaget och som icke heller hörde hemma på sinnessjukhusen, samt att anordna för detta ändamål erforderliga anstalter. En dylik ståndpunkt vore, yttrade departementschefen, endast en konsekvens av den utveckling, som under en längre tid pågått och för vilken i propositionen redogjorts. Rörande de kategorier av vårdbehövande, som borde intagas å dylika anstalter, anslöt sig departementschefen till medicinalstyrelsens förslag.

I överensstämmelse med den sålunda uttalade uppfattningen ansåg sig departementschefen i likhet med kasernkommittén och medicinalstyrelsen kunna utgå från att vårdplatser för här ifrågavarande kategorier vore behövliga för minst 558 män och 329 kvinnor.

Till departementschefens uppfattning därom, att det borde ankomma på staten att omhändertaga vården av ifrågavarande sinnesslöa, uttalade riksdagen i skrivelse den 11 juni 1930, nr 361, sin anslutning.

Frågan om anstaltsvård för svårskötta obildbara sinnesslöa av mankön vann sin lösning genom beslut av 1930 och 1931 års riksdagar om anordnande av en anstalt för dessa vårdbehövande genom utbyggnad och omändring av det ursprungligen för södra skånska infanteriregementet avsedda men icke fullbordade kasernetablissemnetet i Lund.

Frågan om anordnande av anstaltsplatser för kvinnliga sinnesslöa, tillhörande de svårskötta obildbaras kategori, har departementschefen nu upptagit till preliminär prövning.

Med skrivelse den 27 februari 1929 framlade *kasernkommittén* förslag om inredande i det av Svea ingenjörkårs kustingenjörkompani tidigare disponerade kasernetablissemnetet å Vaxön av en anstalt för kvinnliga sinnesslöa tillhörande de svårskötta obildbaras kategori. Såsom ett motiv för denna anstalts förläggande till Vaxholm anfördes önskvärdheten av att på detta sätt bereda Vaxholms stad viss kompensation för de förluster, som komme att drabba staden genom vissa i samband med 1925 års försvarsreform vidtagna indragningar beträffande till staden förlagda truppförband. Kommitténs förslag förutsatte att — såsom sedermera ägt rum — kasernetablissemnetet skulle bliva ledigt genom ingenjörkompaniets överflyttning till ett etablissemnet å Rindön.

För sinnesslöanstaltens behov skulle avses större delen av den mark, som varit upplåten till kasern- och övningsområde för kustingenjörkompaniet. Anstaltsområdets areal skulle bliva omkring 15 hektar.

För anstalten skulle efter erforderliga omändringar tagas i anspråk åtskilliga befintliga, kronan tillhöriga byggnader inom kasern- och övningsområdet, nämligen kasernbyggnaden, en gymnastikbyggnad, en verkstadsbyggnad, ett par förrådshus ävensom åtskilliga bostadshus, av vilka ett (Stora Jo-

hannesberg) skulle användas till administrationsbyggnad. Till personalbostäder skulle vidare användas några kronan tillhöriga byggnader, belägna norr om kasernområdet och inom Vaxholms stads planlagda område (Stora Rybolund), vilka byggnader tidigare disponerats av personal vid ingenjörkompaniet. Ytterligare skulle tagas i anspråk vissa inom det tilltänkta anstaltsområdet belägna, enskilda personer tillhöriga bostadshus, uppförda å jordlägenheter, vilka upplåtits med besittningsrätt (Fredriksstrand). Dessa byggnader skulle av kronan inlösas från vederbörande ägare. En av byggnaderna skulle användas till överläkarbostad.

Vidare skulle för anstaltens behov uppföras fem nybyggnader, nämligen två sjukpaviljonger, ett ekonomihus, ett därmed sammanbyggt ångpannehus samt en portvaksstuga.

I fråga om anstaltens förseende med vatten innebar kommitténs förslag bibehållande av det för kasernetablissemnet tillämpade systemet med leverans av vatten från staden Vaxholms vattenledningsverk med en inom kasernområdet befintlig vattenanläggning såsom reserv. Staden hade genom sin drätselkammare förbundit sig att leverera vatten av fullgod beskaffenhet till en mängd av cirka 100 kubikmeter per dygn och för ett pris, som motsvarade självkostnadspriset, ökat med 10 procent.

Enligt förslaget skulle anstalten komma att inrymma vårdplatser för 314 patienter, därav 56 platser i enkelrum.

Kostnaderna för nybyggnads- och omändringsarbetena beräknades uppgå till 1,761,000 kronor. Härtill skulle komma ett belopp av 72,200 kronor för inlösen av vissa enskilda tillhöriga byggnader samt 17,500 kronor för reparation av dessa byggnader. Med inräknande av sistnämnda båda belopp skulle totalkostnaden för anstalten utgöra 1,850,700 kronor. Detta belopp motsvarar per plats en kostnad av 5,894 kronor. Därest, i anslutning till vad tidigare pläгат ske, omkring 3 procent av totala platsantalet beräknas utgöra reservplatser, skulle anstaltens normala platsantal reduceras till 305; kostnaden per plats skulle då utgöra 6,068 kronor.

Över kasernkommitténs förslag avgav medicinalstyrelsen den 29 november 1929 infordrat utlåtande och överlämnade därvid yttrande i ämnet från byggnadsstyrelsen.

Medicinalstyrelsen framförde mot kommitténs förslag vissa allmänna erinringar av följande innehåll:

Beträffande det föreslagna området må, i anslutning till vad byggnadsstyrelsen därom anfört, framhållas, att det i mycket stor utsträckning ligger oskyddat för insyn dels från sjösidan, där dock befintlig trädvegetation i någon mån verkar avskärmande, dels och i synnerhet från den högt belägna terrängen längs området norra gräns och från den där framgående landsvägen. Den mark, som i förslaget avsetts för patientarbetet utomhus, kan sålunda i sin helhet överblickas från vägen. Kasernbyggnaden har jämväl ett mot vägen öppet läge, och det är endast skogsmarken väster om kaserne, som bereder möjlighet för en relativt avskild placering av sjukvårdsbyggnader och promenadgårdar. Hit äro också de föreslagna nybyggnaderna förlagda. Men för dessa omfattande nybyggnader, två sjukpaviljonger om ett hundratal platser vardera och en ekonomibyggnad för kök och panncentral, är utrymmet väl knappt. Den enligt förslaget västligast förlagda

sjukpaviljongen skulle komma att ligga längs bergshöjden i väster så nära inpå denna, att paviljongen bleve så gott som utan västersol. En promenadgård komme i störande närhet av bostäder för överläkare och sköterskor. Därjämte äro nivåförhållandena tämligen ogynnsamma och vålla, bland annat, att byggnaderna måste förläggas i olika markplan med avsevärd höjdskillnad mellan närliggande byggnader, varigenom mattransport och kommunikationer i övrigt givetvis försvåras.

Den förskjutning av samtliga nybyggnader mot nordväst, som av byggnadsstyrelsen ifrågasatts för att i någon mån minska olägenheterna av paviljongens för halvroliga och dess promenadgårds mot sydost framskjutna läge, skulle medföra andra olägenheter, nämligen, förutom sloandet av verkstadshuset, sämre nivåförhållanden för paviljongen för halvroliga samt minskning av det redan enligt förslaget väl korta avståndet mellan paviljongen för oroliga och Stockholmsvägen. Någon väsentligt bättre förläggning av nybyggnaderna än den föreslagna synes i allt fall icke stå till buds.

Området är, såsom av det anförda framgår, enligt medicinalstyrelsens mening med hänsyn till sitt i stor utsträckning för insyn öppna läge och saknaden av tillräcklig välbelägen byggnadsplats för erforderliga nybyggnader föga lämpligt för anstaltsanläggningen.

I fråga om byggnadernas läge må jämväl anmärkas, att administrationsbyggnaden (nuvarande Stora Johannesberg) ligger väl avlägset från sjukvårdskomplexet, samt att den starkt spridda förläggningen av bostadshusen torde komma att förorsaka mycket handräkningsarbete, särskilt i och för deras uppvärmning, som är avsedd att ske medelst fem skilda lokalpannanläggningar utom centralen i pannhuset och i stor utsträckning medelst vedeldning.

De anförda olägenheterna kräva desto större beaktande, som de icke synas uppvägas av de besparingar i anläggningskostnader, vilka genom inrättandet av den föreslagna anstalten i jämförelse med uppförandet av en helt ny anstalt stå att vinna. Anläggningskostnaderna äro enligt förslaget — efter 314 platser — beräknade till 5,894 kronor per vårdplats, ett belopp, som torde motsvara minst tre fjärdedelar av kostnaderna vid en nyanläggning. Därvid är att märka, att värdet av befintliga byggnader och anläggningar icke ingår i det anförda kostnadsbeloppet.

I den föreslagna anläggningen har dessutom tvättinrättning icke medtagits. Man har avsett, att anstaltens tvätt skulle ombesörjas av en militär tvättinrättning på Rindön. En sådan anordning är enligt styrelsens mening icke att förorda. I stor utsträckning äro kläderna på grund av patienternas tillstånd grovt förorenade, varför de måste uppsköljas, innan de lämpligen kunna forslas till tvättinrättningen. Transporten av dessa våta plagg är givetvis besvärlig, och inlämning måste dessutom ske dagligen, enär grovt förorenade plagg utan dröjsmål böra tagas under behandling. Härigenom försvåras och fördyras anlitandet av tvättinrättning utom anstalten.

Styrelsen hade låtit utarbета ett vid styrelsens utlåtande fogat nytt förslag till ekonomibyggnadskomplex, i vilket medtagits lokaler för tvättinrättning samt i övrigt iakttagits vissa av styrelsen påyrkade ändringar.

Styrelsen gjorde härefter en del erinringar beträffande anstaltens förseende med vatten samt yttrade härutinnan, bland annat, att denna fråga såväl beträffande stadens möjligheter att leverera vatten i erforderlig mängd som beträffande priset för det levererade vattnet icke syntes vara tillräckligt utredd, varjämte vattenleveransen, enligt en av styrelsens expert verkställd utredning, syntes komma att betinga långt högre kostnader, än vad kommittén, i enlighet med den tidigare utredningen, syntes hava förutsatt.

De av medicinalstyrelsen förordade ändringarna skulle medföra en kostnadsökning av 174,950 kronor, varigenom totalkostnaden för anläggningen skulle bli 2,025,650 kronor, inberäknat kostnaden för inköp av vissa byggnader. Av den föreslagna anstaltens totala platsantal, 314, borde enligt styrelsen omkring 3 procent beräknas som reservplatser. Den effektiva plats-siffran skulle då bli 305 och kostnaden per plats 6,641 kronor.

I avslutningen av sitt utlåtande framhöll medicinalstyrelsen, att uppförandet för det föreliggande ändamålet av särskilda paviljonger, förslagsvis en paviljong om ett hundratal platser vid tre av statens sinnessjukhus, syntes erbjuda en i flera avseenden lämpligare lösning av vårdfrågan än den av kasernkommittén föreslagna. Härom yttrade styrelsen:

Från sjukvårdssynpunkt är sålunda att beakta, att läkarens arbete i den sjukvård, det här gäller, i och för sig är skäligen trööstligt, och att en kombination med annan läkarverksamhet därför är önskvärd. Vid en sinnesslöanstalt med endast 300 platser är en dylik kombination än mera påkallad, på den grund att arbetet näppeligen kan giva full sysselsättning för en läkare. Å andra sidan kräver läkarens sjukvårdsarbete, i förening med den honom påvilande administrativa ledningen av anstalten, förutom speciell kompetens, att han dagligen måste ägna tid åt detsamma och vara relativt lätt anträffbar vid förefallande behov av hans ingripande. Den nämnda kombinationen låter sig därför svårigen anordna, med mindre tjänsten kan förenas med läkartjänst vid annan anstalt i närheten eller med enskild praktik inom närliggande rayon. Sådana förutsättningar torde icke föreligga vid en förläggning av anstalten till Vaxö. Förlades smärre paviljonger för sinnesslöa vid sinnessjukhus, skulle den erforderliga läkarevården givetvis ingå som ett led i de vid sinnessjukhuset anställda läkarnas övriga göromål, och de nyss antydda svårigheterna skulle då helt undgås.

Ekonomiskt skulle den ifrågasatta förläggningen av vårdplatserna till nya paviljonger vid några av sinnessjukhusen erbjuda avsevärda fördelar. Att driftkostnaderna med en sådan anordning skulle förbilligas, är påtagligt. Huruvida även anläggningskostnaderna kunna nedbringas under det direkta utgiftsbeloppet för Vaxö-anstaltens inrättande, kan icke utan närmare utredning klargöras. Anslutningsmöjligheterna till befintliga administrations- och ekonomicalentraler giva dock sannolikhet för att så skulle bli fallet.

Vidare skulle en uppdelning av vårdplatserna på anstalter i skilda delar av landet med hänsyn till patienttransporter och anhörigas besök innebära en icke ringa fördel i jämförelse med vårdplatsernas sammanförande till en enda anstalt.

Såsom sammanfattning yttrade medicinalstyrelsen, att styrelsen på grund av det tilltänkta anstaltsområdets beskaffenhet, vissa föreslagna och befintliga byggnaders läge ävensom svårigheten att på lämpligt sätt ordna läkarfrågan funnit förslaget ur sjukvårdssynpunkt mindre tillfredsställande samt att styrelsen ansåge, att uppförandet av särskilda paviljonger vid några av statens sinnessjukhus för vård av ifrågavarande kvinnliga sinnesslöa och epileptiskt sinnessjuka skulle med hänsyn till såväl sjukvården som den ekonomiska driften ställa sig fördelaktigare.

Därest emellertid den föreslagna anstalten på grund av de av kasernkommittén framhållna hänsynen till Vaxholms stad samt angelägenheten

av att för ett statens ändamål finna användning för det numera för militär förläggning icke erforderliga kasernetablissemnet dock ansåges böra komma till stånd, ville medicinalstyrelsen *dels* framhålla nödvändigheten av ytterligare utredning i fråga om anstaltens förseende med vatten, *dels* förorda, att de av styrelsen föreslagna ändringarna beträffande vissa av byggnaderna samt anordnandet vid anstalten av en tvättinrättning måtte vidtagas.

Kasernkommitténs förslag jämte de däröver avgivna yttrandena omnämndes i korthet i *proposition nr 150 till 1930 års riksdag*. Föredragande departementschefen anförde därvid, bland annat, att, enär frågan syntes erfordra ytterligare utredning, han icke vore beredd att taga närmare ställning till densamma.

Mot vad departementschefen i ämnet anförde gjordes från riksdagens sidan ingen erinran.

Frågan om sättet för anordnande av vårdplatser å statsanstalt för kvinnliga obildbara sinnesslöa blev vidare, med hänsyn till frågans inverkan på planläggningen av en blivande sinnessjukanstalt inom Gävleborgs län, av medicinalstyrelsen berörd i skrivelse den 28 november 1930 angående pågående utredning rörande förslag till plats m. m. för nämnda sinnessjukanstalt.

I anledning av medicinalstyrelsens i nämnda skrivelse gjorda framställning lämnades sedermera genom *Kungl. Maj:ts beslut den 30 januari 1931* uppdrag åt styrelsen att verkställa utredning rörande uppförande av särskilda paviljonger för vård av kvinnliga vuxna, obildbara sinnesslöa vid vissa av statens sinnessjukhus samt att till Kungl. Maj:t inkomma med det förslag och de kostnadsberäkningar, som kunde föranledas av utredningen.

Frågan om den tilltänkta sinnesslöanstalten i Vaxholm berördes även i korthet i *propositionen nr 140 till 1931 års riksdag*. Departementschefen framhöll därvid, att slutlig ståndpunkt till detta spörsmål icke syntes böra tagas, förrän å ena sidan kännedom vunnits om de möjligheter, som kunde finnas att disponera kasernetablissemnet för andra ändamål, och å andra sidan frågan om beredande av vård för här avsedda sinnesslöa i särskilda paviljonger föreläge i sådant skick, att den kunde närmare skärskådas ur sjukvårds- och ekonomisk synpunkt.

Den 14 januari 1931 erhöll kasernkommittén uppdrag att taga under förnyad omprövning frågan om den framtida användningen av ingenjörkompaniets kasernetablissemnet å Vaxön.

I skrivelse den 31 maj 1931 avgav *kasernkommittén* utlåtande i anledning av detta uppdrag och anförde därvid bland annat, att kommittén icke funnit sig kunna föreslå etablissemnets framtida användande för något annat statligt ändamål samt att någon möjlighet att överlåta etablissemnet till exempelvis landsting eller annan kommun att disponera för något dess ändamål icke syntes, åtminstone för det dåvarande, förefinnas.

Kommittén upptog härefter till bemötande vad medicinalstyrelsen anfört i vissa delar mot kommitténs förslag. Kommitténs yttrande innehöll härutinnan bland annat följande:

Läkarfrågan torde knappast komma att bereda sådana svårigheter, som styrelsen förmenar. Det torde icke vara uteslutet, att befattningen som anstaltsläkare kan förenas med annan tjänst eller verksamhet, en anordning således liknande den, som förefinnes vid anstalter som Svartsjö, Venngarn, Salbohed, Landskrona m. fl. — En uppdelning av ifrågavarande vårdplatser å anstalter i skilda delar av landet lär knappast vara av den betydelse styrelsen förmenar, eftersom *dels* omplacering av patienter från denna till annan anstalt är tämligen utesluten, *dels ock* med hänsyn till klienteletts beskaffenhet besök från anhöriga torde bli mycket sällsynta. — Vad slutligen angår den ekonomiska sidan av saken har styrelsen icke förebringat någon som helst bevisning för, att den *eventuella* minskningen av driftkostnaderna vid dessa vårdplatser till skilda anstalter vid sinnessjukhus uppväger den *faktiskt* lägre anläggningskostnaden vid en Vaxholmsanstalt, där nuvarande byggnader och områden kunna tillgodogöras för ändamålet. Vårdplatskostnaden vid Vaxholmsanstalten har av kommittén beräknats till cirka 5,900 kronor. Även om, mot förmodan, denna kostnad skulle komma att stiga något, lär likväl kostnaden per vårdplats vid Vaxholmsanstalten komma att understiga vårdplatskostnaden å de av styrelsen föreslagna paviljongerna vid olika sinnessjukhus.

Påpekas må därjämte, att utgifterna vid Vaxholmsanstalten för sysslomansbefattning och kontorspersonal torde kunna förbilligas genom att ifrågavarande befattningar anordnas som arvodesbefattningar, till vilka i så fall kunna tänkas ifrågakomma pensionerad officers- eller underofficerspersonal.

Kommittén förklarade sig icke anse vad som förekommit efter det kommittén avgav sitt förslag den 27 februari 1929 giva anledning till fränfallande av kommitténs berörda förslag. Emellertid ville kommittén framhålla, att därest sagda förslag icke ansåges omedelbart böra oavkortat komma till utförande, det likväl skulle kunna tänkas en sådan provisorisk lösning av de föreliggande frågorna, att Vaxholmsetablissemnetet i fråga tills vidare utnyttjades för en anstalt av omförmält slag allenast i så måtto, att den nuvarande kasernbyggnaden underginge erforderlig omändring, men att däremot icke för närvarande vidtoges några väsentliga nybyggnader. Detta skulle då innebära, att tills vidare inom Vaxholmsetablissemnetet inrättades en anstalt för angivna art sinnesslöa till ett antal vårdplatser av omkring 100 genom omändring i erforderlig omfattning av den nuvarande kasernbyggnaden, men att däremot skötes på framtiden, huru behovet av ytterligare erforderliga vårdplatser för nu ifrågavarande kategori sinnesslöa skulle tillgodoses.

Sedan kasernkommitténs nu återgivna yttrande remitterats till *medicinalstyrelsen* för förnyat utlåtande i ämnet, har styrelsen den 19 januari 1932 avgivit dylikt utlåtande.

I detta utlåtande framhåller styrelsen till en början, att styrelsen icke kunnat finna kasernkommitténs bemötande av de av styrelsen framförda skälen mot förslaget, i vad det avser kasernetablissemnetets användning för sinnesslövård, vara ägnat att förringa betydelsen av dessa skäl. Härutinnan anför styrelsen, bland annat, vidare:

Vad läkarfrågan beträffar, måste styrelsen hävda, att en anstalt för vård av dessa de mest svårskötta sinnesslöa och av ifrågavarande storlek kräver

avsevärt större arbete och tillsyn av läkaren än de av kommittén angivna tvångsarbets- eller alkoholistanstalterna ävensom uppfostringsanstalten för vanartade sinnesslöa; en sinnesslöanstalt av förevarande art är i själva verket mera jämförlig med sinnessjukhusens avdelningar för oroliga och osnygga. Också har ju i kommitténs förslag förutsatts, att läkare skall vara boende å anstalten. Att läkarbefattningen vid en dylik anstalt kan och lämpligen bör vara förenad med annan läkarverksamhet har även styrelsen framhållit, och det är, såsom styrelsen också i sitt förra yttrande påpekat, de föga gynnsamma förutsättningarna härför vid en förläggning som den föreslagna, vilka föranlett styrelsens kritik av förslaget i avseende å läkarfrågan. Att sammanförandet av patienter från hela landet till en enda anstalt innebär en fördyring av patienttransporter och anhörigas besök är ovedersägligt.

Styrelsen vill emellertid betona, att de i nyssnämnda båda avseenden anmärkta olägenheterna icke av styrelsen tillmätts avgörande betydelse.

Vad styrelsen anfört om områdets olämplighet och svårigheten att erhålla en tillfredsställande förläggning av nybyggnaderna m. m. har av kommittén alls icke bemötts.

Det må i detta sammanhang framhållas, att en väsentligt lämpligare förläggning av nybyggnaderna än den av kasernkommittén föreslagna näppligen kan ernås, i vilket hänseende styrelsen hänvisar till vad såväl kommittén som byggnadsstyrelsen och medicinalstyrelsen förut därom anfört.

Kommittén anför till stöd för sitt förslag, att detsamma genom förläggandet av ifrågavarande slag av sinnesslöa (idioter) till särskild anstalt på ett fullständigare sätt än medicinalstyrelsens tillgodoser dessas avskiljande från de sinnessjuka. Och kommittén vill tillika göra gällande, att genom styrelsens förslag äventyras den för sinnessjukvården viktiga psykologiska faktor, som ligger i ett för allmänheten såväl som särskilt sinnessjukhusens patienter fullt klart åtskiljande mellan sinnessjukhus och idiotanstalt. Härtill må anmärkas, att avskiljandet av här ifrågavarande sinnesslöa — som i främsta rummet är påkallat därav att en del av dem genom osnygghet, skrik, utdunstningar av dålig lukt m. m. kunna förorsaka sin omgivning stora obehag — bleve på fullt effektivt sätt genomfört även genom den av styrelsen föreslagna anordningen. Genom denna ernås jämväl i fullt mått ett annat huvudsyfte med avskild vård för de sinnesslöa, nämligen möjligheten att genom speciella anordningar göra denna vård ändamålsenligare. För den av kommittén hävdade uppfattningen, att allmänheten och de å ett sinnessjukhus intagna sinnessjuka skulle känna sig illa berörda av att vid sjukhuset funnes en avdelning även för sinnesslöa, står medicinalstyrelsen främmande. Förhandenvaron å ett sjukhus av viss avdelning för obotliga torde överhuvudtaget kunna verka sårande eller deprimerande endast på dem, som vårdas å sådan avdelning eller deras anhöriga.

Vidkommande frågan om anläggnings- och driftkostnader för å ena sidan den ifrågasatta Vaxholmsanstalten och å andra sidan de av medicinalstyrelsen föreslagna paviljongerna har medicinalstyrelsen härefter framlagt viss preliminär utredning. Enligt denna skulle paviljongerna förläggas, en till S:ta Maria sjukhus i Hälsingborg, en till Västra Marks sjukhus i Örebro (eller Sundby sjukhus vid Strängnäs) samt en till det planerade nya sinnessjukhuset i Gävleborgs län. I ämnet har medicinalstyrelsen anfört, bland annat, följande:

Anläggningskostnaden för samtliga tre paviljonger kan anslås till

Hälsingborgspaviljongen	kronor	645,348
Örebropaviljongen	»	691,448
Gävleborgspaviljongen	»	874,965

eller sammanlagt kronor 2,211,761.

Kostnaden per vårdplats (315 platser) bleve sålunda 7,021 kronor. Motsvarande siffra för Vaxholmsanstalten skulle, såsom ovan nämnts, bliva 6,641 kronor, eller 380 kronor lägre.

Den lägre anläggningskostnad å cirka 116,000 kronor (beräknat efter 305 vårdplatser), som kommitténs förslag sålunda skulle innebära i jämförelse med styrelsens förslag, torde emellertid mera än uppvägas, om man medräknar värdet av Vaxöetablissemmentets markområde och befintliga byggnader, vilka jämlikt styrelsens förslag skulle stå till förfogande för annat ändamål. Därtill kommer, att alla lokaler, som ingå i styrelsens förslag, bleve välbelägna och av fullgod soliditet, vilket icke kan sägas vara fallet ifråga om en del träbyggnader, som skulle tagas i anspråk för Vaxholmsanstalten.

Inventarieustrustningen måste ställa sig icke oväsentligt billigare enligt styrelsens förslag, som innebär helt eller delvis besparade utgifter till inventarier, erforderliga för den ekonomiska förvaltningen.

Beträffande *driftkostnaderna* skall styrelsen söka framlägga en siffermässig jämförelse i fråga om den största utgiftsposten vid anstaltsdrift av detta slag, personalkostnaden, med utgångspunkt dels från beräknat antal befattningshavare av olika slag enligt vardera förslaget, dels ock från begynnelselöner enligt gällande avlöningsreglemente för överlag samma ortsgrupp (D).

Enligt en sålunda uppgjord beräkning skulle avlöningsbeloppet för de i kasernkommitténs förslag upptagna befattningshavarna vid *Vaxholmsanstalten* utgöra sammanlagt 237,852 kronor per år.

Vid beräkningen av personalkostnaden för envar av de av styrelsen föreslagna tre paviljongerna bör givetvis icke upptagas annan personal än den, som med anledning av paviljongens förläggning till sjukhuset behöver anställas *utöver* redan befintlig eller, i fråga om det ännu icke uppförda sjukhuset i Gävleborgs län, i allt fall erforderlig personal.

Enligt här anförda beräkningar skulle personalens begynnelselöner vid Vaxholmsanstalten, 237,852 kronor, överstiga den sammanlagda kostnaden vid de av styrelsen ifrågasatta paviljongerna, (60,342 + 64,920 + 64,920) 190,182 kronor, med över 47,000 kronor årligen, ehuru paviljongerna rymma 10 vårdplatser mera. Härtill kommer motsvarande merkostnader för ålderstillägg, vikarier samt sjukledigheter.

Huru driftkostnaderna i övrigt skulle ställa sig, är vanskligt att kalkylera. Det må dock framhållas — anför medicinalstyrelsen — att Vaxholmsanstalten skulle betungas bland annat av dyrare uppvärmning och saknaden av patienthjälp för handräckningsarbeten, medan det enligt styrelsens förmenande icke föreligger någon omständighet, som skulle medföra förbilligande av dess drift i jämförelse med de föreslagna paviljongernas.

Medicinalstyrelsen har slutligen även ingått på den av departementschefen vid ärendets behandling i propositionen nr 150 till 1930 års riksdag berörda och av kasernkommittén i dess senaste utlåtande alternativt antydda möjligheten att utan väsentliga nybyggnader disponera kasernetablissemmentet för vård av obildbara kvinnliga sinnesslöa. Härom yttrar styrelsen:

De sinnesslöa, det här gäller, äro, såsom av den i kommitténs skrivelse den 27 februari 1929 framlagda utredningen tillfullo framgår, av i olika hänseenden särdeles svårskött art och i många fall i behov av vård i enkelrum. Sådana rum finnas icke och kunna ej heller utan avsevärda omändringar inrättas i erforderligt antal inom den nuvarande kasernbyggnaden, vilken i övrigt såväl genom sitt läge som sin plananordning är föga lämplig för vård av andra än de lugnaste av patienterna. Byggnaden skulle således icke kunna ersätta en paviljong av den art, styrelsen i sitt förslag avsett, och den anstalt för vård av sinnesslöa, som härigenom skulle skapas, vore föga ägnad att medföra lättnad i de svårigheter, vilka för närvarande påkalla åtgärder från statens sida för sådan vård. Att inrätta en avdelning enbart för de lugnaste, utan att förutsättningar föreligga för dess kompletterande medelst avdelningar för de verkligt svårsköta, vore enligt styrelsens mening även med hänsyn till vårdens vidare utbyggnad föga lämpligt.

Vårdplatserna i kasernbyggnaden torde för övrigt icke, såsom kommittén förutsätter, kunna uppgå till ett hundratal, därest icke nu befintliga ekonomilokaler inom byggnaden skulle slopas och inrättas i nybyggnad.

Att denna anstalt skulle ställa sig relativt ännu dyrare i drift än den först projekterade lider väl intet tvivel.

Vid anmälan av ärendet har *departementschefen* anfört följande:

»Den i ärendet verkställda utredningen synes mig giva vid handen, att en tillfredsställande anstalt för här ifrågavarande grupp av sinnesslöa svårigen kan åstadkommas i det av kustingenjörkompaniet förut disponerade kasernetablissemnetet å Vaxön. Mot kasernkommitténs förslag beträffande anordnandet av sjukvårdsbyggnaderna samt till utförande av byggnadsarbeten i övrigt för anstaltens iordningställande torde visserligen mera vägande anmärkningar icke vara att göra. De erinringar, som framställts och som icke torde kunna fränkännas fog, hänföra sig till det tilltänkta anstaltsområdets läge och beskaffenhet samt till omständigheter i övrigt, vilka bottna i bestående förhållanden och ej torde kunna tillrättaläggas med hänsyn till anstaltens behov. Sålunda skulle området art och den hittillsvarande bebyggelsen därå omöjliggöra en ur olika synpunkter fullt lämplig förläggning av sjukpaviljonger och promenadgårdar. Det av rådande förhållanden framtvingade sättet för byggnadsplatsens utnyttjande skulle icke blott medföra vissa olägenheter vid anstaltens drift utan även försvåra en framtida utvidgning av anstalten, en omständighet som icke kan anses vara utan betydelse, om hänsyn toges till att det för anstalten beräknade platsantalet ej fullt uppgår till det uppskattade minimibehovet av vårdplatser utav förevarande art. Nivåförhållandena samt läget omedelbart intill det stadsplanlagda området skulle medgiva en för anstaltsverksamheten besvärande insyn utifrån över stora delar av anstaltsområdet. Förläggningen av de befintliga byggnader, som skulle tagas i anspråk såsom administrations- och bostadslokaler, skulle medföra en viss svårskötthet och därav följande merkostnad i anstaltsdriften.

Till sålunda berörda olägenheter komma de svårigheter att på ett lämpligt sätt ordna läkarfrågan vid en anstalt av denna typ och med denna förläggning, som av medicinalstyrelsen framhållits och vilka, även om de icke

äro av avgörande betydelse, likväl synas mig böra såsom medverkande omständigheter beaktas, då det gäller att bilda sig ett omdöme om förslaget i dess helhet.

De nackdelar, som alltså skulle vara förenade med etablissemmentets användning enligt kasernkommitténs förslag, torde ej heller kunna uppvägas av ekonomiska fördelar med avseende å vare sig anläggnings- eller driftkostnader för sinnesslöanstalten. Härutinnan hänvisar jag till de kalkyler, som medicinalstyrelsen nu framlagt beträffande kostnaderna för det av styrelsen förordade alternativet med särskilda paviljonger vid sinnessjukhus för vård av ifrågavarande sinnesslöa och vilka kalkyler, ehuru av preliminär beskaffenhet, synas mig vara uppgjorda på sådant sätt, att de möjliggöra en rättvisande jämförelse mellan nämnda alternativ och kommittéförslaget. Berörda kalkyler ådagalägga, att skillnaden i anläggningskostnad mellan de båda alternativen icke är större än att den torde mer än uppvägas av värdet å kasernetablissemmentet med därtill hörande mark och byggnader eller, om hänsyn i detta sammanhang ej tages till berörda värde, av den omständigheten att för vården i fråga skulle genom uppförande av nya paviljonger vid sinnessjukhus erhållas välbelägna och i allo fullgoda lokaler. Vad driftkostnaderna angår, torde på medicinalstyrelsens utredning kunna grundas den slutsatsen, att en anstalt i etablissemmentet å Vaxön, trots sin underlägsenhet i sjukvårdshänseende, bleve väsentligt dyrare i drift än paviljonger med sammanlagt motsvarande platsantal vid sinnessjukhus.

Med hänsyn till den utredning i ärendet, som sålunda nu föreligger, anser jag mig icke kunna tillstyrka kasernkommitténs förslag om anordnande av en sinnesslöanstalt i Vaxöetablissemmentet. Ej heller synes det mig möjligt att förorda ett förverkligande av den i olika sammanhang framförda tanken på sådan modifikation av kommitténs förslag, varigenom kasernetablissemmentet skulle, utan väsentliga nybyggnader, tagas i anspråk såsom en mindre anstalt, driven vare sig såsom självständig anstalt eller såsom annex till psykiatriska sjukhuset i Stockholm. Möjligheterna att på sistnämnda väg erhålla ett tillfredsställande resultat måste uppenbarligen anses vara än mindre än möjligheterna för en lämplig lösning vid genomförande av kommitténs förslag i dess helhet.

Vid här angivna förhållanden har jag för min del ansett mig böra intaga den ståndpunkten, att — även om en användning av kasernetablissemmentet enligt kasernkommitténs förslag i och för sig skulle varit önskvärd av hänsyn till Vaxholms stad — tanken härpå nu bör övergivas. Om denna uppfattning biträdes av riksdagen, torde, då någon användning av kasernetablissemmentet för annat statligt sjukvårdsändamål för närvarande icke synes möjlig att anvisa, frågan om etablissemmentets framtida disposition få göras till föremål för förnyat övervägande inom försvarsdepartementet. Därvid torde även komma under omprövning frågan om eventuell ytterligare kompensation till Vaxholms stad, utöver vad 1930 års riksdag i sådant hänseende beslutit, för förluster i anledning av 1925 års försvarsorganisation.

Därest, på sätt jag nu förordat, tanken på användande av Vaxholmsetablissemmentet för här ifrågavarande vårdändamål avföres från dagordningen,

torde för denna vårdfrågas lösning ligga närmast till hands det av medicinalstyrelsen framförda förslaget om anordnande vid sinnessjukhus av särskilda paviljonger för svårskötta obildbara sinnesslöa av kvinnkön. En sådan lösning lärer på grund av vad förut anförts få anses ur ekonomisk synpunkt vara den fördelaktigaste. Med det jämförelsevis ringa platsantal, som det här gäller, torde nämligen en för ifrågavarande ändamål inrättad specialanstalt komma att ställa sig dyrare såväl i anläggning som i drift. I sjukvårdshänseende synes den av medicinalstyrelsen förordade utvägen med hänsyn till möjligheterna att vidtaga lämpliga anordningar för det speciella vårdbehov, varom här är fråga, kunna betraktas såsom fullt likvärdig med anordnandet av en särskild anstalt för ändamålet. Ej heller ur den egentliga sinnessjukvårdens synpunkt torde enligt min mening befogade invändningar kunna göras mot denna lösning av frågan.

Om alltså vad medicinalstyrelsen nu anfört beträffande det lämpligaste sättet för anordnandet av anstaltsplatser för ifrågavarande vårdbehövande i huvudsak ej givit mig anledning till erinran, torde man emellertid enligt min mening i detta sammanhang icke böra taga slutlig ståndpunkt till frågan, vid vilka sjukhus och efter vilken plan paviljonger för kvinnliga obildbara sinnesslöa böra uppföras eller vilket belopp, som för anordnande av dylika paviljonger bör beräknas. För ställningstagande härutinnan torde böra avvaktas den närmare utredning med mera utformade ritningsförslag samt detaljerade kostnadsberäkningar, som medicinalstyrelsen på grund av Kungl. Maj:ts uppdrag den 30 januari 1931 torde komma att framlägga och som bör underställas byggnadsstyrelsens granskning och utlåtande. Det synes mig icke uteslutet, att de nu preliminärt uppskattade anläggningskostnaderna per vårdplats vid en dylik närmare utredning kunna nedbringas. Vidare torde böra tagas under omprövning, huruvida icke — med hänsyn till att, såsom nyss antytts, det av medicinalstyrelsen år 1928 till 329 vårdplatser uppskattade vårdbehovet är att betrakta såsom ett minimibehov — en ökning av det totala platsantalet bör beräknas antingen genom höjning av antalet vårdplatser per paviljong eller genom planläggning av ytterligare en paviljong vid något av de sinnessjukhus, där inrättande av specialavdelning för här avsett ändamål kan ifrågakomma.

Ytterligare en omständighet är i detta sammanhang att beakta. Såsom av det föregående framgår, har medicinalstyrelsen räknat med att en paviljong för obildbara sinnesslöa kvinnor skulle anordnas vid S:ta Maria sjukhus i Hälsingborg, vilken anstalt ursprungligen planlagts att omfatta två paviljonger å vardera 100 platser för sinnesslöa. I 1928 års hospitalsbyggnadsplan har emellertid — såsom framgår av vad jag inledningsvis erinrat — förutsatts att de paviljonger om tillhoppa 200 platser vid denna anstalt, som sålunda ursprungligen planerats men ej blivit uppförda, skulle anordnas för sinnessjuka, vilket man ansett kunna ske, eftersom ett stort antal vårdplatser för sinnesslöa beräknats kunna vinnas genom användande av lediga kasernetablissemment. Om i enlighet med medicinalstyrelsens nu föreliggande förslag en av dessa paviljonger tages i anspråk för obildbara sinnesslöa, måste detta

medföra jämkning i hospitalsbyggnadsplanen såtillvida, som ersättning för de härigenom förlorade platserna för sinnessjuka finge beredas på annat sätt. Enligt vad från medicinalstyrelsens sida under hand upplysts, har styrelsen tänkt sig, att detta skulle ske genom beredande av 100 platser i en upptagningspaviljong vid ett annat sinnessjukhus; även de 100 sinnessjukplatser, som fortfarande skulle kunna beredas vid Hälsingborgsanstalten, skulle anordnas i en upptagningspaviljong. Denna tanke ansluter sig till vad medicinalstyrelsen i skrivelse den 28 november 1930 angående vissa omständigheter, som borde beaktas vid beräkningen av platsantalet för en blivande sinnessjukanstalt i Gävleborgs län, ifrågasatt beträffande anordnande vid de större sinnessjukhusen av upptagningspaviljonger för lugna och ömtåliga akut sjuka och överensstämmer jämväl med den princip, som kommit till uttryck i statsmakternas beslut om anordnande av dylika paviljonger vid de nu under uppförande varande sinnessjukhusen vid Umeå och i Jönköping samt sinnessjukhuset i Växjö vid den pågående utvidgningen av denna anstalt.

Av vad senast anförts torde framgå, att sättet för lösning av frågan om anstaltsplatser för svårskötta obildbara sinnesslöa av kvinnkön i viss utsträckning torde få inflytande jämväl å frågan om anordnande av vårdplatser för sinnessjuka inom hospitalsbyggnadsplanens ram. I betraktande av att sistnämnda spörsmål kräver fortsatt övervägande och med hänsyn till önskvärdheten av att frågan om användningen av kasernetablissemnetet å Vaxön må kunna snarast möjligt avgöras har jag ansett lämpligt, att frågan om förstnämnda vårdbehovs tillgodoseende — oaktat denna fråga för närvarande icke kan i sin helhet göras till föremål för definitivt beslut av statsmakterna — redan nu underkastas den prövning, som erfordras för ett ståndpunkts-tagande i princip till de båda här omförmälda huvudalternativen, nämligen å ena sidan användande av kasernetablissemnetet å Vaxön och å andra sidan anordnande av paviljonger vid sinnessjukhus.»

Umedalens sjukhus vid Umeå.

I propositionen nr 220 till 1929 års riksdag framlades förslag om uppförande för en beräknad kostnad av högst 7,650,000 kronor av en för 918 vårdplatser avsedd sinnessjukanstalt vid Umeå.

Kungl. Maj:ts förslag blev av riksdagen bifallet (skrivelse nr 288).

För uppförande av nämnda sinnessjukanstalt, vilken numera benämnes Umedalens sjukhus vid Umeå, hava hittills ställts till medicinalstyrelsens förfogande sammanlagt högst 3,700,000 kronor. Emellertid har ansetts, att av dessa medel vid utgången av innevarande budgetår sannolikt torde komma att kvarstå odisponerat ett belopp av 75,000 à 100,000 kronor.

Vidkommande anslag för fortsättande av byggnadsarbetena å ifrågavarande sjukhus under nästa budgetår har departementschefen förordnat, att för ändamålet måtte beräknas ett belopp, utöver förut anvisade medel, av 2,000,000 kronor.

Ryhovs sjukhus i Jönköping.

I propositionen nr 220 till 1929 års riksdag framlade Kungl. Maj:t förslag rörande omändring för en beräknad kostnad av högst 6,750,000 kronor — däri inräknade utgifter för inlösen av vissa Kungl. Maj:t och kronan icke tillhöriga byggnader och annan egendom — av det av Jönköpings regemente tidigare disponerade kasernetablissemnet i Jönköping till en för 1,220 vårdplatser avsedd sinnessjukanstalt.

Kungl. Maj:ts förslag bifölls av riksdagen (skrivelse nr 288).

Genom särskilda brev har därefter Kungl. Maj:t av vederbörande anslag till hospitalsbyggnader ställt till byggnadsstyrelsens förfogande tillhoppa högst 3,910,000 kronor att användas till omändringsförslagets genomförande. Emellertid torde, enligt vad i ärendet upplysts, vid slutet av löpande budgetår å dessa medel komma att förefinnas en reservation av omkring 300,000 kronor. De härutöver för nästa budgetår erforderliga medlen till fortsatta arbeten med ifrågasvarande kasernetablissemnets omändring till sinnessjukhus hava av departementschefen beräknats till 2,000,000 kronor.

I detta sammanhang har departementschefen till behandling upptagit vissa med Ryhovsanstaltens anordnande sammanhängande särskilda frågor.

Omläggning
av en väg
genom
anstalts-
området.

I ett den 6 mars 1929 avgivet utlåtande över kasernkommitténs förslag till omändring av Jönköpings regementes kasernetablissemnet till sinnessjukanstalt, berörde medicinalstyrelsen frågan om infarten till sinnessjukanstalten och anförde i denna del bland annat följande:

Tvärs igenom det föreslagna området löpte landsvägen till Ljungarum helt nära några av de till sjukpaviljonger avsedda kasernbyggnaderna och skiljande det tilltänkta sjukhuskomplexet från Ryhovsområdet med dess trädgårdsanläggning, där många av patienterna komme att vara i arbete. Detta landsvägens läge bleve för patienternas rörelsefrihet och ostördhet av obehöriga till avsevärt men. Bland annat skulle därav förorsakas att, såsom också av kasernkommittén föreslagits, de invid vägen belägna promenadgårdarna till tvenne sjukpaviljonger finge i stor utsträckning omgivas av murar, varigenom den vackra utsikten från promenadgårdarna västerut skulle stängas.

Genom länsstyrelsens försorg hade medicinalstyrelsen fått mottaga en av dåvarande distriktsingenjören i östra väg- och vattenbyggnadsdistriktet överstelöjtnanten R. Ekwall den 28 november 1928 ingiven utredning med förslag till landsvägens omläggning. Tvenne alternativ hade därvid undersökts.

Enligt *alternativet I* skulle den nya vägen utgå från Regementsgatan i Jönköping i den s. k. Kronovägens förlängning och förläggas omedelbart nedanför Ryhovs manbyggnad och vidare i skogskanten fram till den nuvarande vägen cirka 800 meter söder om kasernerna. Med denna sträckning erhöles förbättrad profil och ungefär likvärdig plan, jämfört med den nuvarande vägen. Den nya väglinjen skulle bliva 1,688 meter lång och anläggningskostnaden hade beräknats till 44,100 kronor.

Alternativ II avsåge en omläggning börjande ungefär vid anstaltsområdets norra gräns och sträckande sig i en åt väster konvex båglinje ovanför Ryhovs manbyggnad fram till nuvarande vägen vid en punkt 300 meter söder om kasernerna. Vägprofilen bleve i detta fall tämligen oförändrad men plan-

sträckningen försämrad, jämfört med den befintliga vägen. Den nya väglinjen skulle bli 709 meter lång och anläggningskostnaden hade beräknats till 20,500 kronor.

Distriktsingenjören Ekwall förordade det förstnämnda alternativet.

I båda fallen skulle vägen komma så långt bort från paviljongerna, att promenadgårdsmurarna kunde ersättas med stängsel, som ej hindrade utsikten, men i övrigt ägde alternativet I betydande fördelar framför alternativet II. Genom det förra skulle ernås, att landsvägen komme att löpa i utkanten av anstaltens område och över mark, som för anstaltens drift vore av underordnad betydelse. Enligt det senare alternativet komme vägen alljämt inom området, genomskärande en stor del av den förut nämnda trädgårdsanläggningen. Då alternativet I jämväl för landsvägstrafiken vore mera ändamålsenligt, ansåge styrelsen, att detta alternativ avgjort vore att förorda.

Styrelsen fann det synnerligen önskvärt att, därest sinnessjukhusanläggningen komme till stånd, en omläggning av ifrågavarande väg utfördes i huvudsaklig överensstämmelse med den av Ekwall under alternativ I föreslagna.

Sedermera hava vederbörande myndigheter ävensom stadsfullmäktige i Jönköping yttrat sig i ämnet.

Vid anmälan av ärendet har departementschefen anført huvudsakligen följande:

»Den i ärendet verkställda utredningen har bibragt mig den uppfattningen, att en omläggning av vägen från Jönköping till Ljungarum bör komma till stånd i samband med inrättandet av sinnessjukhuset vid Ryhov ävensom att denna omläggning bör verkställas i huvudsaklig överensstämmelse med det i det föregående omförmälda, med alternativ I betecknade förslaget.

Vid renstakning av vägen torde i samråd med Jönköpings stads byggnadskontor böra göras sådana jämkningar i det föreliggande förslaget, varigenom stadens önskemål beträffande vägkurvorna bli i möjlig mån tillgodosedda. Samråd torde vid renstakningen jämväl böra äga rum med vederbörande militärmyndighet. Enligt vad från arméförvaltningens fortifikationsdepartement under hand meddelats, föreligga nämligen från Smålands arméartilleriregementes sida vissa önskemål beträffande vägens sträckning, i vad den berör regementets ridbana. Dessa önskemål torde böra beaktas så långt lämpligen kan ske.

Enär omläggning av vägen icke synes erforderlig för tillgodoseende av den allmänna samfärdselns krav utan betingas av sinnessjukhusets intressen, lär kostnaden för vägbyggnaden få i sin helhet bestridas av statsverket, och torde kostnaden i sådant fall lämpligen böra utgå av hospitalsbyggnadsanslaget. Då staden förklarat sig villig att utan avgift till staten upplåta den del av för vägomläggningen erforderlig mark, som tillhör staden, medför däremot omläggningen icke för statsverket några kostnader för markförvärv. Ej heller synes vägomläggningen komma att åsamka staten några kostnader för underhåll av den nya vägdel. Den skyldighet att för all framtid underhålla den nuvarande vägsträckan, som för närvarande åvilar Jönköpings stad, lär nämligen efter vägens omläggning böra, såsom länsstyrelsen och bygg-

nadsstyrelsen förutsatt, avse vägen i dess nya sträckning. För undvikande av framtida meningsskiljaktighet beträffande omfattningen av stadens förpliktelser torde emellertid, innan vägomläggningen påbörjas, böra mellan staten och Jönköpings stad träffas avtal angående densamma. I detta avtal torde staden böra förbinda sig dels att kostnadsfritt upplåta staden tillhörig, för omläggningen erforderlig mark, dels ock att underhålla den nytillkommande vägdel, medan staden å andra sidan bör befrias från skyldigheten att underhålla den del av den nuvarande vägen, som ersättes med ny väg. Med hänsyn till vad byggnadsstyrelsen anfört finner jag det icke nödvändigt, att den nya vägdel förses med vare sig gångbana eller varaktig beläggning. Staten bör därför icke i dessa avseenden åtaga sig några förpliktelser. Givetvis är emellertid från statens sida intet att erinra mot att en permanentbeläggning av vägen i samband med omläggningen kommer till stånd eller mot att gångbana anordnas, därest staden bestrider de med dessa arbeten förenade merkostnaderna.

Vad statens kostnader för vägomläggningen angår, möta för närvarande svårigheter för ett exakt beräkande av desamma. Med hänsyn härtill anser jag mig böra förorda, att någon kostnadssumma för ändamålet icke nu fixeras. Lämpligt synes mig vara att, sedan förenämnda avtal kommit till stånd, entreprenadanbud infordras genom byggnadsstyrelsens försorg, varefter frågan om arbetets igångsättande underställes prövning och beslut av Kungl. Maj:t. Tills vidare torde man emellertid hava anledning att räkna med att kostnaden kommer att bliva av ungefärligen den storleksordning, som byggnadsstyrelsen ifrågasatt, och alltså uppgå till drygt 50,000 kronor.

Såsom framgår av det föregående, har vid uppskattningen av totalutgifterna för Ryhovs sinnessjukhus till högst 6,750,000 kronor icke räknats med den här ifrågavarande kostnaden. I anledning härav har byggnadsstyrelsen nu föreslagit en höjning av sistnämnda summa med belopp motsvarande den beräknade kostnaden för vägomläggningen. Enligt min mening bör dock en sådan höjning icke för närvarande företagas, utan prövningen av behovet av en dylik höjning bör uppskjutas till nästa budgetår, då man bättre än nu kan bedöma såväl utgifterna för vägomläggningen som ock totalkostnaderna för uppförandet av ifrågavarande sinnessjukhus.

På sätt byggnadsstyrelsen framhållit, inverkar frågan om vägomläggningen icke på anslagsbehovet för Ryhovsanstalten under nästa budgetår.»

Fråga om leverans av tvätt m. m. från sinnessjukanstalten till Smålands arméartilleriregemente.

Då kostnaderna för anordnande av anstalten vid Ryhov i proposition nr 220 till 1929 års riksdag uppskattades till högst 6,750,000 kronor, innefattade denna beräkning i överensstämmelse med departementschefens förslag allenast erforderliga utgifter med hänsyn till anstaltens egna behov. Emellertid hade under ärendets utredning fråga väckts, att anstalten skulle verkställa tvätt, utom för egen, även för Smålands arméartilleriregementes räkning. Likaså hade ifrågasatts leverans av elektrisk energi samt ånga från anstalten till regementet.

Sedan Kungl. Maj:ts förslag rörande sinnessjukanstaltens anordnande bifallits av riksdagen, uppdrog Kungl. Maj:t — i anledning av vad under

ärendets behandling sålunda förekommit — genom brev den 20 juni 1929 åt byggnadsstyrelsen att i samråd med medicinalstyrelsen och arméförvaltningens vederbörande departement verkställa närmare undersökning rörande möjligheterna att inom förevarande anstalt utföra tvätt åt Smålands arméartilleriregemente ävensom att från anstalten till samma regemente leverera elektrisk energi och ånga till en ångcentral samt till Kungl. Maj:t inkomma med det förslag jämte tillhörande ritningar, vartill utredningens resultat syntes böra föranleda.

Dylikt förslag har, efter i ämnet verkställd utredning, framlagts av byggnadsstyrelsen i skrivelse den 21 januari 1932.

Styrelsen har däri till en början behandlat frågan om lämpligaste sättet för anordnande av tvättinrättningen vid Ryhovsanstalten och därvid erinrat, att i enlighet med vissa riktlinjer i det av Kungl. Maj:t och riksdagen godkända förslaget — å styrelsens skrivelse bifogade ritningar betecknat med alt. I. — det vid Jönköpings regemente befintliga gymnastikhuset skulle ombyggas till tvättinrättning. Emellertid hade, fortsätter byggnadsstyrelsen, densamma med anlitanade av speciell sakkunskap inom tvättmekanikens område ytterligare studerat frågan om anordnandet av den nya tvättinrättningen inom gymnastikhuset och därvid kommit till den uppfattningen, att en vida lämpligare lösning av frågan skulle vinnas, därest omändringen av nämnda byggnad utfördes i enlighet med det förslag, som framställts å styrelsens utlåtande bilagda, med alt. II betecknade ritningar. Genom sålunda föreslagna utvidgning av tvättlokalerna skulle särskilt vinnas den fördelen att bättre utrymmen för inlämning och förråd av tvätt erhöles än enligt alt. I. Därest tvättinrättningen anordnades i överensstämmelse med alt. II, skulle densamma ej blott kunna tillgodose anstaltens eget tvättbehov utan även bliva i stånd att leverera tvätt till Smålands arméartilleriregemente.

Byggnadsstyrelsen har sedermera övergått till en redogörelse för av styrelsen i ämnet verkställd utredning rörande leverans av elektrisk energi från sinnessjukanstalten till artilleriregementet. Utredningen har emellertid givit till resultat, att vissa drifttekniska skäl ansetts tala mot en sammankoppling av sjukhusets och regementets elektriska anläggningar samt att den besparing, statsverket möjligen kunde göra genom en dylik sammankoppling, icke syntes vara under alla omständigheter tryggad och i varje fall icke syntes uppgå till något mera avsevärt belopp. På grund härav har styrelsen föreslagit, att strömleveransen till artilleriregementet skulle — liksom hittills — ske från Jönköpings stads elektricitetsverk och att åt arméförvaltningen skulle uppdragas att med stadens drätselkammare träffa närmare avtal om strömleverans.

Byggnadsstyrelsen har slutligen redogjort för av styrelsen verkställd utredning rörande ifrågasatt leverans av ånga från Ryhovsanstaltens panncentral till arméartilleriregementet. Därvid har styrelsen, efter framläggande av vissa beräkningar, anført, att spørsmålet om lämpligaste sättet för artilleriregementets förseende med ånga sammanhänge med frågan om omläggning och centralisering av samtliga värmeanläggningar inom regementets

kasernetablissemang, vilken fråga emellertid krävde utredning, som av flera skäl knappast kunde slutföras inom den närmaste framtiden.

För att emellertid i framtiden möjliggöra panncentralens utbyggnad har styrelsen funnit önskvärdt, att själva pannhuset från början gives sådan storlek, att fyra vattenrörspannor kunna uppställas där. Rörande anordnandet av anstaltens panncentral har byggnadsstyrelsen vidare, efter ytterligare övervägande av frågan, föreslagit följande:

Panncentralen syntes lämpligen böra utrustas med tre vattenrörspannor för 18 atmosfärers övertryck. Av pannorna borde två hava en eldyta av 175 kvm. och den tredje en eldyta av 125 kvm. Med denna pannutrustning skulle panncentralen erhålla samma produktionsförmåga som enligt det år 1929 godkända förslaget. De nu föreslagna vattenrörspannorna vore emellertid såväl beträffande konstruktiva anordningar som med avseende å driften avgjort att föredraga framför de tubulära pannor, varmed räknats i det tidigare förslaget. Den av styrelsen nu förordade ändringen hade också tillstyrkts av socialstyrelsens värmetekniska avdelning, med vilken byggnadsstyrelsen samrått. Enligt verkställda beräkningar komme emellertid den sålunda föreslagna utrustningen av panncentralen att medföra en merkostnad av 20,000 kronor.

Därest panncentralen utbyggdes och utrustades på nu föreslaget sätt, skulle möjlighet hållas öppen att framdeles utöka panncentralens energiproduktion antingen för leverans av ånga till Smålands arméartilleriregemente eller ock för tillgodoseende av de nya behov vid Ryhovsanstalten, vilka måhända kunde yppa sig.

Departementschefen har, vad angår frågan om överförande av elektrisk energi till arméartilleriregementet ansett, att med hänsyn till utredningen härutinnan Ryhovsanstaltens elektriska kraftcentral bör, såsom avsetts i det ursprungliga förslaget rörande sinnessjukanstaltens inrättande, anordnas endast för anstaltens eget behov samt att någon ändring i detta förslag alltså icke bör äga rum.

I fråga om övriga delar av ärendet har departementschefen anfört följande:

»Vad till en början angår frågan om leverans av tvätt från Ryhovsanstaltens tvättinrättning till Smålands arméartilleriregemente, synes mig den verkställda utredningen hava ådagalagt, att i det förutvarande infanteriregementets gymnastikhus utan olägenhet kan inrymmas en tvättinrättning av sådan storlek, att densamma kan tillgodose både anstaltens eget och artilleriregementets tvättbehov, samt att därjämte erhålles visst utrymme att användas såsom gymnastiklokal. Omändringen av gymnastikbyggnaden enligt det av byggnadsstyrelsen nu uppgjorda, med alternativ II betecknade förslaget skulle i jämförelse med det av medicinalstyrelsen år 1929 framlagda förslaget allenast medföra en beräknad merkostnad av 9,000 kronor, under det att arméartilleriregementet, därest detsamma finge sin tvätt ombesörjd vid anstaltens tvättinrättning, skulle — huvudsakligen till följd av minskade transportkostnader — å sina nuvarande tvättutgifter göra en årlig besparing av omkring 2,000 kronor. Byggnadsstyrelsens förslag måste alltså ur ekonomisk synpunkt anses vara för statsverket fördelaktigt. Med hän-

syn härtill och då sistnämnda förslag jämväl i övrigt erbjuder vissa fördelar, får jag tillstyrka, att ifrågavarande byggnad omändras och inredes i huvudsaklig överensstämmelse med sistnämnda förslag. Vid bifall härtill torde Kungl. Maj:t böra uppdraga åt medicinalstyrelsen och arméförvaltningens vederbörande departement att träffa överenskommelse rörande de närmare villkoren för leverans av tvätt från anstalten till arméartilleriregementet. Jag förutsätter, att denna överenskommelse erhåller sådan avfattning, att såväl regementets som anstaltens behöriga intressen varda vederbörligen beaktade. Särskilt torde det till tryggande av en jämn drift vid tvättinrättningen böra tillses, att regementets tvätt i möjligaste mån inlevereras till anstalten på regelbundna tider och i ungefärligen lika stora partier.

Vad slutligen angår frågan, huruvida från Ryhovsanstaltens panncentral lämpligen bör verkställas leverans av ånga till arméartilleriregementet eller icke, synes denna fråga icke kunna besvaras, förrän avgörande träffats, huruvida och på vad sätt de nuvarande föråldrade värmeanläggningarna inom regementets kasernetablissemang böra omläggas och förbättras. Detta avgörande torde, enligt vad som framgår av det föregående, förutsätta ytterligare utredning, vilken läser ankomma på försvarsdepartementet. Med ett ståndpunktstagande till frågan om ångleverans från Ryhovsanstalten till regementet synes följaktligen tills vidare böra anstå. Under dessa förhållanden behöver panncentralen vid Ryhovsanstalten åtminstone för närvarande blott utrustas med hänsyn till tillfredsställandet av anstaltens eget behov. Vad angår sättet för panncentralens utrustning vill jag emellertid med hänsyn till vad byggnadsstyrelsen, efter samråd med socialstyrelsens värmetekniska avdelning, i ämnet anfört förorda, att — i trots av därmed förenade, till omkring 20,000 kronor uppskattade merkostnader i förhållande till det ursprungligen uppgjorda förslaget — densamma utrustas med, i stället för de tidigare avsedda tubulära pannorna, tre vattenrörspannor med av byggnadsstyrelsen föreslagen storlek. Då i händelse av framtida ångleverans till arméartilleriregementet skulle erfordras ytterligare en vattenrörspanna, torde i enlighet med byggnadsstyrelsens förslag anstaltens pannhus böra byggas på sådant sätt, att plats där kan framdeles beredas för ytterligare en panna.

De av byggnadsstyrelsen verkställda, här omförmälda utredningarna och ett genomförande av styrelsens å desamma grundade, av mig förordade förslag hava beräknats betinga en merkostnad i förhållande till tidigare godkända kostnadsberäkningar av omkring 31,000 kronor, i vilket belopp inräknats vissa utredningskostnader. Av vad byggnadsstyrelsen anfört framgår, att sannolikhet finnes för att denna merkostnad skall kunna uppvägas av uppkommande besparingar å utgifter för andra ändamål avseende förevarande byggnadsföretag. Berörda merutgift torde alltså, såvitt nu kan bedömas, icke behöva föranleda höjning av det för Ryhovsanstaltens anordnande beräknade totalbeloppet. Ej heller nödvändiggöra de av mig nu tillstyrkta förslagen någon ökning av det belopp, som i det föregående beräknats erforderligt för fortsättningsarbeten å nämnda anstalt under nästa budgetår.

Därest riksdagen ej framställer erinran mot vad jag här föreslagit, torde Kungl. Maj:t längre fram böra meddela beslut om de jämkningar i den fastställda byggnadsplanen för sinnessjukanstalten vid Ryhov, som erfordras för genomförande av de förordade förslagen i nu berörda avseenden.»

Ny ångpannebyggnad och ångpanneanläggning m. m. vid S:t Lars sjukhus i Lund.

I propositionen nr 140 till 1931 års riksdag hemställde Kungl. Maj:t, att riksdagen måtte besluta, att vid S:t Lars sjukhus i Lund skulle i huvudsaklig överensstämmelse med av departementschefen i propositionen till omedelbart utförande förordat förslag verkställas vissa nybyggnads- och andra arbeten för en beräknad kostnad av sammanlagt högst 575,000 kronor. Förslaget avsåg uppförande av ny ångpannebyggnad och ångpanneanläggning m. m.

Kungl. Maj:ts förslag bifölls av riksdagen (skrivelse nr 200).

Av det till hospitalsbyggnader för budgetåret 1931/1932 begärda och av riksdagen beviljade anslaget beräknades ett belopp av 228,000 kronor till ifrågakvarande arbetens påbörjande.

I överensstämmelse med vad som förutsattes vid frågans behandling år 1931 har ansetts, att för fortsättande och avslutande av omförmälda arbeten vid S:t Lars sjukhus i Lund bör för budgetåret 1932/1933 beräknas ett belopp av 347,000 kronor, utgörande återstoden av hela uppskattade kostnadsbeloppet.

Ny- och ombyggnader vid S:t Sigfrids sjukhus vid Växjö.

I propositionen nr 150 till 1930 års riksdag hemställde Kungl. Maj:t, att riksdagen måtte besluta, att vid Växjö hospital — numera benämnt S:t Sigfrids sjukhus vid Växjö — skulle utföras ny- och ombyggnadsarbeten i huvudsaklig överensstämmelse med av departementschefen i propositionen förordat förslag och för en beräknad kostnad av högst 3,807,600 kronor.

Kungl. Maj:ts förslag bifölls av riksdagen (skrivelse nr 361).

För ändamålet har till byggnadsstyrelsens förfogande av vederbörande anslag till hospitalsbyggnader ställts ett belopp av tillhoppa högst 1,050,000 kronor.

I skrivelse den 13 augusti 1931 har *byggnadsstyrelsen* för fortsättande av omförmälda arbeten för nästa budgetår begärt ett belopp av 1,250,000 kronor.

Vid ärendets anmälan har departementschefen anförut huvudsakligen följande:

»I sin nu föreliggande beräkning angående anslagsbehovet har byggnadsstyrelsen utgått från att de beslutade ny- och tillbyggnaderna vid Växjöanstalten skulle vara avslutade före utgången av år 1934. Under denna förutsättning torde medelsbehovet för nästa budgetår icke kunna beräknas till nämnvärt lägre belopp än det av byggnadsstyrelsen ifrågasatta. Några re-

servationer å hittills anvisat belopp kunna nämligen, enligt vad jag inhämtat, icke beräknas föreligga vid utgången av nu löpande budgetår. En mera avsevärd nedsättning av det begärda beloppet läser kunna ske blott genom att tiden för arbetenas fullbordande framskjutes, så att återstående byggnadskostnader kunna fördelas på flera budgetår än som hittills avsetts. I betraktande av det statsfinansiella läget har jag — oaktat en sådan åtgärd skulle medföra viss ökning i totalkostnaden för byggnadsföretaget — funnit mig böra ifrågasätta en utsträckning av byggnadstiden med ett år, varigenom byggnadsföretagets fullbordande skulle framskjutas till budgetåret 1935/1936. Vid bifall härtill kan, enligt vad jag förvissat mig om, det av byggnadsstyrelsen nu begärda beloppet minskas med omkring 425,000 kronor. Det belopp, som skulle erfordras för fortsättande under budgetåret 1932/1933 av arbetena vid förevarande sjukhus, torde därför kunna uppskattas till (1,250,000 — 425,000) 825,000 kronor.

Huruvida och i vad mån den här förutsatta utsträckningen av byggnadstiden med därav föranledd kostnadsökning kommer att nödvändiggöra ökning av den för byggnadsföretaget bestämda totalsumman, kan icke i detta sammanhang bedömas.»

Vipeholms sjukhus i Lund.

I skrivelse den 11 juni 1930, nr 361, anmälde riksdagen, att riksdagen beslutit, att en anstalt för 600 svårskötta obildbara sinnesslöa av mankön finge i huvudsaklig överensstämmelse med vad riksdagen i skrivelsen angivit anordnas genom omändring och utbyggnad av det för södra skånska infanteriregementet påbörjade men ofullbordade kasernetablissemnetet i Lund för en beräknad kostnad av högst 4,140,000 kronor.

I propositionen nr 140 till 1931 års riksdag föreslog Kungl. Maj:ts riksdagen besluta, att omförmälda sinnesslöanstalt skulle anordnas i huvudsaklig överensstämmelse med av departementschefen i propositionen förordat förslag.

Kungl. Maj:ts förslag bifölls av riksdagen (skrivelse nr 200).

Av det till hospitalsbyggnader för budgetåret 1931/1932 begärda och av riksdagen beviljade anslaget beräknades ett belopp av högst 1,300,000 kronor för anordnandet av ifrågavarande anstalt, Vipeholms sjukhus i Lund. Det förutsattes, att ett häremot svarande belopp skulle gäldas av statsverkets fond av rusdrycksmedel.

Byggnadsstyrelsen har hemställt, att för fortsättande av byggnadsarbetena vid ifrågavarande sjukhus måtte för budgetåret 1932/1933 anvisas ett belopp av 1,250,000 kronor, därvid styrelsen utgått från att byggnadsföretaget skulle fullbordas före utgången av år 1934.

Vid anmälan av ärendet har departementschefen anfört följande:

»Mot byggnadsstyrelsens förslag torde i och för sig icke något vara att erinra. Med hänsyn till den statsfinansiella situationen anser jag det emellertid nödvändigt, att det av styrelsen äskade beloppet avsevärt beskäres.

Efter samråd med representanter för vederbörande ämbetsverk får jag föreslå, att det för byggnadsarbetena vid Vipeholms sjukhus i Lund för nästa budgetår avsedda beloppet beräknas till 850,000 kronor. Vid bifall till detta förslag lär det icke kunna undvikas, att sjukhusets färdigställande kommer att något försenas, sannolikt ett år. Detta förhållande kommer för statsverket att föranleda vissa merkostnader dels för byggnadsarbetena och dels — på sätt framgår av propositionen nr 140 till 1931 års riksdag (sid. 31—32) — till följd av bestämmelserna i ett mellan kronan och Lunds stad år 1930 träffat avtal. En dylik konsekvens synes emellertid i nuvarande läge vara ofrånkomlig.

Det för sinnesslöanstalten i Lund för nästa budgetår avsedda beloppet synes, såsom i statsverkspropositionen förutsatts, liksom motsvarande belopp för innevarande budgetår böra utgå från statsverkets fond av rusdrycksmedel.

Frågan, huruvida och i vad mån den utsträckning av byggnadstiden för förevarande anstalt med därav följande kostnadsökning, som torde komma att föranledas av ett bifall till vad jag här föreslagit, kommer att nödvändig-göra en ökning av den totalsumma, som enligt riksdagens beslut må användas för anstaltens färdigställande, kan icke för närvarande avgöras.»

S:t Olofs sjukhus i Visby.

S:t Olofs sjukhus i Visby — tidigare benämnt Visby hospital — är beläget inom den del av Visby stad, som ligger innanför ringmuren. Sjukhusets tomt, som omfattar omkring $\frac{1}{2}$ hektar, begränsas i norr av Hospitalsgatan och i sydost av Norra Kyrkogatan. Omedelbart nordost om tomtens ligger Helgeands kyrkoruin.

Sjukhuset består av en mansavdelning och en kvinnoavdelning. Den förra avdelningen är inrymd i en på 1700-talet uppförd byggnad, i vilken efter år 1896 vårdades något över 30 patienter. Den senare avdelningen är förlagd till en på 1830-talet uppförd byggnad, vilken tillhört Gotlands läns landsting och använts såsom lasarett men enligt beslut av 1899 års riksdag inköptes av staten för sinnessjukhusets räkning samt efter verkställd, år 1905 avslutad ombyggnad togs i bruk för vård av 42 kvinnliga patienter. Det fastställda platsantalet för anstalten utgör för närvarande 63.

Frågan angående utvidgning — genom ny- eller ombyggnad — av sinnessjukhuset i Visby har länge varit föremål för utredning och föranlett åtskilliga framställningar och förslag. Beträffande de skäl, som därvid åberopats, må här anföras följande.

I skrivelse den 30 november 1906 framhöll medicinalstyrelsen, att den äldre av sjukhusets byggnader befunde sig i ett mycket underhålligt tillstånd. Styrelsen omnämnde, att byggnaden icke vore isolerad från grunden, vadan fukt besvärade alla lägenheter i bottenvåningen. Denna fukt kunde vid regnig väderlek bliva så högggradig, att vatten formligen runne utmed väggarna. Fönstren vore små och trånga, och de ända till $1\frac{1}{4}$ meter tjocka

murarna förminskade fönstrens belysningsförmåga. Nedre våningens höjd vore endast 2.3 meter. Till övre våningen ledde delvis trätrappor. Sjuklokalerna vore mörka, dystra och trånga samt lämpade sig icke för anordnande av övervakning av de sjuka. Hela byggnaden vore av sådan beskaffenhet, att den måste i hög grad försvåra, för att icke säga omöjliggöra, tidsenlig vård av de sinnessjuka. Styrelsen hade därför haft under övervägande en omändring av byggnaden, men denna plan hade måst övergivas, sedan ett uppgjort förslag utvisat, att flera av de anmärkta olägenheterna icke skulle kunna avhjälpas genom en ombyggnad ävensom att en dylik skulle betinga höga kostnader.

Sedermera anförde medicinalstyrelsen i skrivelse den 23 oktober 1918, bland annat, att en rationell sjukvård icke kunde bedrivas i de nuvarande otidsenliga anstaltslokalerna och på det inskränkta, mitt i en tätt bebyggd del av staden belägna området, där plats för nybyggnad vore synnerligen knapp och ingen möjlighet funnes att bereda patienterna tillfälle till trädgårds- eller annat utarbete. Det enda sättet att åstadkomma en tillfredsställande sinnessjukvård på Gotland syntes vara att på annan plats uppföra ett helt nytt, för länets hela platsbehov avsett sinnessjukhus.

På därom av medicinalstyrelsen i sistberörda skrivelse gjord framställning uppdrog Kungl. Maj:t genom brev den 7 mars 1919 åt styrelsen att med biträde av läkaren vid Visbyanstalten och av styrelsens arkitekt verkställa utredning angående planläggning av ett nytt för Gotlands län avsett sinnessjukhus invid Visby, samt bemyndigade styrelsen att med vederbörande markägare träda i underhandling angående förvärv av för dylikt sjukhus erforderligt jordområde.

I skrivelse den 11 mars 1927 framlade medicinalstyrelsen härefter resultatet av den jämlikt omförmälda uppdrag företagna utredningen.

Medicinalstyrelsen meddelade därvid, bland annat, att styrelsen med stadens representanter förhandlat angående de villkor, på vilka staden kunde vara villig att för ändamålet till staten överlåta ett på stadens mark utanför ringmuren, norr om Österväg och cirka 400 meter öster om Österport beläget område, samt att dessa förhandlingar resulterat i ett den 11 februari och den 8 mars 1927 dagtecknat avtal med Visby stad, ingånget mellan stadsfullmäktige och medicinalstyrelsen under förutsättning av Kungl. Maj:ts godkännande. I detta avtal hade staden förbundit sig att kostnadsfritt upplåta omförmälda område för uppförande av en sinnessjukanstalt, varjämte staden åtagit sig vissa förpliktelser beträffande leverans av vatten m. m. Avtalet, som i avskrift bifogades styrelsens skrivelse, innehåller följande bestämmelser:

1. Till medicinalstyrelsen, här nedan kallad styrelsen, å Kungl. Maj:ts och Kronans vägnar, upplåter Visby stad, nedan kallad staden, med full äganderätt utan ersättning ett jordområde om 105,000 kvadratmeter areal inom Polhemsroten å 1910 års stadsplan, vilket område å en vid detta avtal fogad »Karta över Visby stad, upprättad år 1912, A. Serboni, stadsingenieur» är utmärkt med röda gränslinjer och betecknat med »område för nytt hospital», med rätt för styrelsen att tillträda sagda område den 14 mars året

näst efter det, varunder Kungl. Maj:t fattat beslut om uppförande av ett nytt hospital på området.

2. Å området anlägges ett hospital för minst 200 patienter.

3. Staden förbinder sig att icke genom byggnadsbestämmelser hindra dispositionen av hospitalsområdet.

4. Staden förbinder sig att icke kräva ersättning för värdet av gatumark enligt lagen om fastighetsbildning i stad av den 12 maj 1917.

5. Staden åtager sig att till hospitalsområdets gräns utan ersättning framdraga och underhålla vattenledning, så anordnad, att vatten erhålles i tillräcklig mängd och av tillräckligt tryck för att tillgodose hospitalets behov, varvid hänsyn även skall tagas till eldsläckning, samt att från stadens vattenledning leverera vatten för det blivande hospitalets behov till inom staden för hushållsförbrukning gällande pris och villkor; och är styrelsen skyldig tillgodose hospitalets hela behov av vatten från stadens vattenledningsverk.

Dessa förbindelser skola gälla, även om hospitalet skulle komma att utvidgas på sin nuvarande plats eller å mark, som kan av Kronan förvärfvas i förbindelse med hospitalsområdet.

6. Staden åtager sig att utan ersättning anlägga och underhålla ledning för avlopp å lämplig plats från hospitalsområdets gräns, tillräckligt stor att mottaga såväl spillvatten som dagvatten från området, samt anordnad på sådant sätt, att lämpligt fall erhålles för hospitalets avloppsledningar.

7. För den händelse styrelsen beslutar att tillgodose hospitalets behov av elektrisk kraft helt eller delvis från stadens elektricitetsverk, förbinder sig staden att till hospitalsområdets gräns anlägga och underhålla ledning för elektrisk energi samt att leverera elektrisk energi till inom staden gällande pris och villkor.

8. Staden förbinder sig att till tiden för hospitalets tagande i bruk hava från stora landsvägen öster ut till hospitalsområdets gräns anlagt två gator, den ena till hospitalets huvudingång och den andra till dess ekonomiavdelning.

9. Staden upplåter kostnadsfritt till styrelsen erforderlig mark för framdragande av ett järnvägsspår från den invid Österport liggande järnvägsstationen till hospitalsområdet, avsett att användas under tiden för anstaltens uppförande.

10. Staden förbinder sig att tillhandahålla styrelsen alla nödiga handlingar för erhållande av lagfart å det under 1) omförmälda området.

Medicinalstyrelsen anförde vidare, att stadsfullmäktige vid de förda förhandlingarna hos medicinalstyrelsen hemställt, att styrelsen måtte medverka därtill, att vid en förflyttning av anstalten till det avsedda nya området den del av det nuvarande anstaltsområdet, som låge närmast Helgeandskyrkans ruin, upplåtes till Visby stad, under villkor att det sålunda upplåtna området för framtiden icke bebyggdes, ävensom att styrelsen i skrivelse till stadsfullmäktige förklarar sig villig att lämna sådan medverkan. Det åsyftade området hade en areal av 515 kvadratmeter och vore å en handlingarna bifogad, den 14 januari 1920 av A. Serboni upprättad karta över platsen kring Helgeands ruin utmärkt med gröna och röda streck.

Under förbehåll av Kungl. Maj:ts godkännande träffades sedermera mellan medicinalstyrelsen och Visby stad ett av staden den 16 juni 1927 och av styrelsen den 26 augusti samma år undertecknat tilläggsavtal till förut omförmälda avtal, varigenom vissa obetydliga jämkningar företagits i gränserna för det område, som enligt det ursprungliga avtalet skulle av staden över-

låtats för ifrågavarande ändamål. Med skrivelse den 26 augusti 1927 överlämnade medicinalstyrelsen detta tilläggsavtal.

I den år 1928 av statsmakterna i princip godkända planen för byggande av statliga sinnessjukanstalter ingick i överensstämmelse med medicinalstyrelsens förslag bland annat uppförandet av ett nytt sinnessjukhus i Visby med 200 vårdplatser.

Genom brev den 12 oktober 1928 uppdrog Kungl. Maj:t åt medicinalstyrelsen att med biträde av läkaren vid sinnessjukhuset i Visby uppgöra och till Kungl. Maj:t avgiva fullständigt, av ritningar och kostnadsberäkningar åtföljt förslag till en å förenämnda område förlagd vårdanstalt för sinnessjuka, avsedd för 200 patienter.

Dylikt förslag har av medicinalstyrelsen framlagts med skrivelse den 6 februari 1932.

Ritningarna till anstalten äro upprättade av arkitekten C. Westman i juli 1929 samt av honom i vissa delar omarbetade i juni 1931.

Enligt medicinalstyrelsens förslag är anstalten avsedd för 224 vårdplatser. Av de 224 platserna har medicinalstyrelsen ansett, att 4 platser å vardera könsidan borde räknas såsom reservplatser. Platsantalet borde alltså fastställas till 216 platser, därav 108 för män och 108 för kvinnor.

Enligt förslaget äro kostnaderna för den nya anstalten beräknade på följande sätt:

	Kronor.
Byggnadskostnad, enligt ingenjören Rignér	1,652,100
Vägar och planteringar	75,000
Arkitekt- och kontrollantarvoden, administration, avsyningar, resor och oförutsett	146,400
Värmeanläggning, enligt ingenjören Theorell	242,100
Köks- och tvättanläggning, enligt densamme	61,000
Vatten- och avloppsledningar, enligt ingenjören Bergström	190,000
Elektrisk anläggning, enligt överingenjören Holmgren	132,400
Radioanläggning	6,000
Kylanläggning	10,000
Summa kronor	2,515,000

Härtill komma kostnaderna för inventarieurtrustningen, vilka medicinalstyrelsen ansett sig kunna uppskatta till 850 kronor per plats eller sålunda för hela anstalten till sammanlagt (224 × 850) 190,400 kronor.

Beträffande personalbehovet för den nya anstalten har medicinalstyrelsen framhållit, att det givetvis vore omöjligt att så långt i förväg uppgöra en detaljerad organisationsplan för sjukvården. Med ledning av förhållandena vid statens övriga mindre sinnessjukhus kunde emellertid personalens ungefärliga sammansättning beräknas på sätt framginge av följande förteckning:

Medicinalstyrelsens förslag den 6 februari 1932.

Läkarpersonal.

- 1 överläkare av 2:a klass.
- 1 andre läkare.

Förvaltnings- och kontorspersonal.

- 1 syssloman av 3:e klass.
- 1 kassör.
- 1 kanslibitråde.

Sjukvårdspersonal.

- 1 föreständerska av 2:a klass.
- 2 överskötare.
- 7 översköterskor.
- 14 skötare.
- 34 sköterskor.

Ekonomipersonal.

- 1 maskinist av 1:a klass.
- 4 hantverksföreståndare av 2:a klass.
- 1 förman i trädgårdsarbete.
- 2 eldare av 2:a klass.
- 1 post- och stadsbud (tillika chaufför).
- 1 portvakt.
- 1 arbetsföreständerska.
- 1 köksföreständerska av 2:a klass.
- 1 tvättföreständerska av 2:a klass.
- 4 köksbiträden.
- 3 tvättbiträden.
- 1 telefonist och inre portvakt.
- 2 städerskor och servererskor.

I denna personal vore endast inräknade befattningshavare, som erfordrades för själva anstaltsvården, alltså icke personal, som behövdes för i anslutning till anstalten utövad familjevård eller hjälpverksamhet för sinnessjuka.

Vidkommande innehållet i övrigt av medicinalstyrelsens den 6 februari 1932 framlagda förslag, till vilket Kungl. Maj:ts proposition i ämnet ansluter sig, tillåter sig utskottet hänvisa till sid. 65—76 i propositionen.

Vid anmälan av ärendet har *departementschefen* anfört, bland annat, följande:

»Beträffande det sätt, varpå anstalten planlagts och de olika byggnaderna föreslagits uppförda, har jag i huvudsak icke någon erinran att framställa. Den avvägning, som, med hänsyn tagen till under senare år framträdde utvecklings-tendenser inom sinnessjukvården, vid sjukvårdslokalernas planläggning ägt rum med avseende å utrymmenas fördelning på sovsalar samt arbets- och dag-lokaler m. m., synes mig vara lämplig. Vad däremot angår förslaget, att upptagningspaviljongen och paviljongen för oroliga patienter skulle uppföras allenast i en våning, synes mig den föreliggande utredningen knappast utgöra tillräcklig grundval för bedömning av frågan, huruvida denna lösning är att anse såsom den ur olika synpunkter riktigaste. En närmare undersökning på denna punkt synes mig därför vara önskvärd. Jag ämnar föranstalta om dylik undersökning. Därest vid en sådan skulle befinnas, att byggnaderna i fråga eller endera av dem utan väsentlig olägenhet för sjukvården kan för det avsedda platsantalet uppföras i två våningar och därigenom vinnes avsevärd kostnadsbesparing, har jag för avsikt att vid fastställandet av plan för anstaltens anordnande förordna ändring i här angiven riktning i medicinalstyrelsens nu föreliggande förslag på denna punkt. Samtidigt med undersökning i nu berört hänseende torde böra verkställas närmare utredning, huruvida och i vad mån kostnadsbesparing kan vinnas genom uppförande av ett eller flera av bostadshusen i trä i stället för i sten, och torde fastställande av plan för sistnämnda byggnader böra bero av resultatet av denna undersökning.

Vidkommande kostnaderna för utförande av det föreslagna byggnadsföretaget, torde det icke kunna förnekas, att anläggningskostnaderna per vårdplats enligt de uppgjorda kalkylerna skulle bli mycket avsevärda. Då emellertid dessa kostnader väsentligen synas betingade av anstaltens jämförelsevis ringa omfattning samt de särskilda omständigheter i övrigt, vilka i detta fall föreligga — och vilka även de delvis bottna i nödvändigheten att för Gotlands sinnessjukvård anordna en särskild anstalt, oaktat denna anstalt måste bli betydligt mindre än de under senare år uppförda sinnessjukanstalterna å fastlandet — anser jag mig, i likhet med byggnadsstyrelsen, böra acceptera de gjorda beräkningarna, vilka överensstämmer med den i hospitalsbyggnadsplanen i dess år 1930 jämkade form upptagna kostnadssiffran. Dock synes mig den uppskattade totalkostnaden kunna avrundas nedåt till högst 2,500,000 kronor. Jag erinrar här vidare om vad jag nyss anfört beträffande en omprövning i vissa detaljer av det föreliggande förslaget. Därest denna omprövning skulle komma att föranleda jämkningar, vilka medföra minskning i kostnaderna, kan en sänkning av den totala kostnadssumman sedermera äga rum. Tillsvidare torde man likväl böra räkna med nyssnämnda maximalbelopp. — — — — —

Beträffande de uppskattade kostnaderna för inventarier och det beräknade personalbehovet för sinnessjukanstalten finner jag icke anledning till erinran, såvitt nu kan bedömas.

När det här förordade nya sinnessjukhuset blir färdigt att tagas i bruk, bör givetvis det nuvarande sjukhuset nedläggas. Medicinalstyrelsen har med anledning av en av Visby stad gjord hemställan föreslagit, att vid nämnda tidpunkt en mindre del av området invid Helgeands ruin måtte utan ersättning överlätas till staden. Häremot synes mig med hänsyn till de förpliktelser, som staden iklätt sig för den nya anstaltens anordnande, icke vara något att erinra. Såsom villkor för överlåtelsen torde emellertid böra föreskrivas, dels att området icke får bebyggas, dels ock att detsamma skall ordnas i enlighet med de anvisningar, som i ämnet må lämnas av riksantikvarien. Riksdagens medgivande till ifrågavarande överlåtelse synes mig böra inhämtas. Rörande det sätt, varpå den nuvarande sjukhustomten i övrigt med därå uppförda byggnader framdeles bör disponeras, föreligger för närvarande icke något förslag. Det torde närmast få ankomma på byggnadsstyrelsen att verkställa utredning, huruvida tomten lämpligen kan utnyttjas för annat statligt ändamål eller bör försäljas, samt att till Kungl. Maj:t ingiva den framställning i ämnet, vartill omständigheterna må föranleda.

Medicinalstyrelsen har begärt, att för påbörjande av den nya anstalten i Visby måtte för budgetåret 1932/1933 anvisas ett belopp av 300,000 kronor. I likhet med styrelsen är jag av den uppfattningen, att arbetena med den nya anstalten böra igångsättas under nästa budgetår. Då emellertid enligt det med staden träffade avtalet området skulle få tillträdas först den 14 mars året näst efter det, då beslut fattats om anstaltens uppförande, och arbetena under det första budgetåret fördenskull huvudsakligen torde komma att omfatta närmare utarbetande av förslaget samt övriga förberedande åt-

gärder, torde anslagsbeloppet utan olägenhet kunna begränsas till 100,000 kronor.»

Länsplatser vid de statliga sinnessjukhusen.

I § 1 mom. 2 av förnyade stadgan den 14 juni 1901 (nr 48) angående sinnessjuka föreskrevs, att tillfälle till vård av sinnessjuka i de fall, om vilka § 46 i stadgan förmälde, skulle inom varje län beredas vid något av dess lasarett. Stadgandet i § 46 innebar, att sinnessjuk, vilken vore i trängande behov av vård å hospital, skulle, till dess plats därstädes kunde beredas honom, för någon kortare tid njuta vård å länslasarett mot avgift, som landstinget ägde bestämma. Enahanda rätt till vård å lasarett skulle tillkomma sinnessjuk, för vilken inträde å hospital beviljats, då tillfälliga omständigheter hindrat hans omedelbara insändande till hospital.

Dessa bestämmelser kompletterades med vissa föreskrifter i lasarettstadgan den 18 oktober 1901 (nr 83). I dennas § 4 var sålunda stadgat, att inom varje landstingsområde skulle, såvida icke landstinget med Kungl. Maj:ts tillstånd anordnat särskild upptagningsanstalt för sinnessjuka, vid något av områdets lasarett finnas en på lämpligt sätt anordnad avdelning för sådan tillfällig vård av sinnessjuka, varom i stadgan angående sinnessjuka förmälde. Föreskriften gällde enligt bestämmelse i lasarettstadgan även stad, som icke deltog i landsting.

Den skyldighet att i viss utsträckning bereda vård åt sinnessjuka, som sålunda förefanns och vilken jämväl funnits enligt tidigare gällande bestämmelser, hava ett flertal landsting ävensom Göteborgs stad fullgjort därigenom, att upptagningsanstalt upprättats i samband med något statens hospital. Därvid har tillgått så, att efter medgivande av riksdagen mellan Kungl. Maj:t eller, jämlikt Kungl. Maj:ts bemyndigande, medicinalstyrelsen å ena sidan och vederbörande landsting eller stad å andra sidan träffats avtal med innehåll bland annat, att landstinget respektive staden skulle uppföra och underhålla viss sjukvårdsbyggnad vid hospitalet och mot en av Kungl. Maj:t fastställd dagavgift erhålla vård för visst antal patienter, samt att staten och landstinget eller staden skulle äga rätt att uppsäga avtalet med viss uppsägnings-tid, varefter staten skulle vara skyldig ersätta landstingets eller stadens kostnad för byggnaden med visst belopp, högre om uppsägningen skett av staten än om landstinget eller staden uppsagt avtalet. Förekomsten av dylika till statshospital förlagda upptagningsanstalter framgår närmare av en i 1928 års hospitalsbyggnadsproposition (nr 165, sid. 4) intagen översikt, vartill här torde få hänvisas. — Några landsting och städer hava upprättat fristående upptagningsanstalter. Övriga hava inrättat avdelningar för sinnessjuka vid lasarett.

Såväl sinnessjukstadgan som lasarettstadgan av år 1901 hava numera upphört att gälla. De bestämmelser i de upphävda stadgorna, som här berörts, äro emellertid ersatta av en föreskrift bland övergångsbestämmelserna i lagen den 22 juni 1928 (nr 302) om vissa av landsting eller kommun drivna sjukhus (22 §). Enligt denna föreskrift skall jämväl efter

nämnda lags ikraftträdande, i den mån ej Konungen annorledes förordnar, inom varje landstingsområde, så ock i stad, som ej deltagar i landsting, finnas särskild av landstinget eller staden driven upptagningsanstalt för sinnessjuka eller ock vid något av landstinget eller staden drivet sjukhus vara anordnad avdelning för tillfällig vård av sådana sjuka.

I 1928 års plan för anskaffande av nya hospitalsplatser ingick även, att staten skulle övertaga de av landsting eller städer vid statens sinnessjukhus inrättade upptagningsanstalterna, de s. k. länsplatserna vid nämnda sinnessjukhus. Statsmakterna torde också, framhåller departementschefen, i samband med 1928 års plan hava i princip gått in för att landstingens och i landsting ej deltagande städers skyldighet över huvud att hålla upptagningsanstalt för sinnessjuka eller särskild avdelning för sådana vid sjukhus skall i sinom tid upphävas.

I den vid 1930 års hospitalsbyggnadsproposition (nr 150) fogade översikten över beräknade kostnader för nyanskaffning av hospitalsplatser m. m. under budgetåren 1928/1929—1937/1938 hava medel beräknats för statsverkets övertagande av länsplatserna vid de statliga sinnessjukhusen först från och med budgetåret 1935/1936.

I propositionen nr 140 till 1931 års riksdag framhölls emellertid, att frågan om övertagandet av dylika länsplatser redan i viss mån aktualiserats, i det dels Malmöhus läns landstings förvaltningsutskott i skrivelse den 17 september 1930 uppsagt ett genom brev den 12 juni 1891 av Kungl. Maj:t fastställt avtal mellan staten och landstinget om uppförande och drift för länets räkning av en upptagningsanstalt för sinnessjuka vid S:t Lars sjukhus i Lund, dels ock Älvsborgs läns landsting i skrivelse den 10 november 1930 uppsagt ett jämlikt Kungl. Maj:ts bemyndigande år 1905 mellan medicinalstyrelsen och sistnämnda landstings förvaltningsutskott ingånget avtal i fråga om uppförande och drift för länets räkning av en dylik upptagningsanstalt vid Restads sjukhus vid Vänersborg.

I propositionen nr 140 anförde departementschefen med anledning av ifrågavarande avtalsuppsägningar bland annat följande:

Enligt bestämmelserna i avtalen skulle desamma på grund av uppsägningarna upphöra att gälla under hösten 1932. Malmöhus läns landstings förvaltningsutskott hade emellertid ifrågasatt tidigare inlösning av upptagningsanstalten vid S:t Lars sjukhus i Lund. För min del kunde jag av skäl, som sammanhänge med vad som anförts rörande den föreliggande avvikelserna från den uppgjorda hospitalsbyggnadsplanen, icke tillstyrka, att anstalterna inlöstes vid tidigare tidpunkt, än som följde av statens skyldighet enligt avtalen. Däremot syntes anslag för möjliggörande av inlösningarna böra begäras av riksdagen år 1932. Hinder syntes emellertid icke böra möta att ifrågavarande anstaltsavdelningar övertoges och landstingen formellt befriades från sina skyldigheter enligt sjukhuslagen och avtalen redan vid en tidigare tidpunkt. Beslut i dylikt hänseende borde emellertid givetvis ej fattas, innan riksdagen haft tillfälle angiva sin ställning till frågan.

Sedan riksdagen lämnat departementschefens uttalande utan erinran, har Kungl. Maj:t den 26 juni 1931 meddelat beslut i anledning av de gjorda

avtalsuppsägningarna. Därvid förordnade Kungl. Maj:t, att Malmöhus läns landsting och Älvsborgs läns landsting skulle, räknat från och med den 1 juli 1931, åtnjuta befrielse från skyldighet att driva sådan inrättning för vård av sinnessjuka, som omförmåles i 22 § i lagen den 22 juni 1928 (nr 302) om vissa av landsting eller kommun drivna sjukhus, samt föreskrev, att ifrågavarande två upptagningsanstalter skulle från och med den 1 juli 1931 övertagas av staten. Samtidigt förklarade sig Kungl. Maj:t vilja framdeles meddela beslut angående åtgärder för bestämmande av den ersättning, som i anledning av de verkställda avtalsuppsägningarna skulle tillkomma vederbörande landsting.

Under anslaget till hospitalsbyggnader har, såsom ock förutsattes i 1931 års proposition, för nästa budgetår ansetts böra beräknas medel till inlösen av dessa två anstalter. Lösenbeloppet har därvid för anstalten vid Restads sjukhus ansetts böra uppskattas till högst 76,786 kronor 68 öre och för upptagningsanstalten i Lund till högst 59,260 kronor 60 öre, vilka belopp motsvara två tredjedelar av de verkliga byggnadskostnaderna för respektive anstalter. Det beräknade medelsbehovet i frågavarande hänseende utgör således för budgetåret 1932/1933 sammanlagt 136,047 kronor 28 öre eller i avrundat tal 136,000 kronor.

Sammanfattning.

I enlighet med vad i det föregående vid behandlingen av de särskilda byggnadsföretagen anförts skulle för nästa budgetår medel behöva anvisas till arbeten vid följande anstalter med här angivna belopp:

Umedalens sjukhus	kronor	2,000,000
Ryhovs »	»	2,000,000
S:t Lars »	»	347,000
S:t Sigfrids »	»	825,000
Vipeholms »	»	850,000
S:t Olofs »	»	100,000
<hr/>		
Summa kronor		6,122,000

Vidare skulle för inlösen av upptagningsanstalterna vid S:t Lars och Restads sjukhus erfordras ett belopp av i avrundat tal 136,000 kronor. Därutöver har ansetts böra reserveras visst belopp att ställas till Kungl. Maj:ts disposition för bestridande av kostnader för underhåll av byggnader vid Ryhovs sjukhus i Jönköping, för vilket ändamål byggnadsstyrelsen begärt 12,000 kronor, samt för vissa utredningar m. m. Det belopp, som bör reserveras till Kungl. Maj:ts disposition, har syntts lämpligen kunna uppskattas till omkring 37,000 kronor.

Det erforderliga anslagsbeloppet skulle enligt dessa beräkningar bliva 6,295,000 kronor. Emellertid hava vissa medel, som influtit eller beräknats komma att inflyta, ansetts böra tillgodoföras förevarande anslag, på grund varav anslagsbehovet syntts kunna reduceras med sammanlagt 45,000 kronor och alltså uppskattas till 6,250,000 kronor.

Med avseende å medlens fördelning har liksom tidigare år ansetts böra fasthållas, att den angivna beräkningen icke avser att vara i detalj bindande för medlens disposition. I den mån så med hänsyn till sättet för byggnadsarbetenas bedrivande eller eljest kan befinnas lämpligt, har det för byggnadsplanens genomförande i stället syntts vara förmånligt, att en ökning av beräknad medelsdisposition för ett visst ändamål kan ske, mot det att motsvarande minskning vidtages i de anvisade medlen för ett annat ändamål.

Av anslaget har ett belopp av 850,000 kronor, avsett till bestridande av kostnaderna för arbeten med uppförandet av Vipeholms sjukhus i Lund, föreslagits skola utgå av statsverkets fond av rusdrycksmedel.

Vid den prövning, utskottet ägnat Kungl. Maj:ts i förevarande proposition framlagda förslag, har utskottet först till behandling upptagit spørsmålet om beredande av anstaltsplatser för svårskötta obildbara sinnesslöa av kvinnkön.

Såsom den i ärendet lämnade utredningen giver vid handen, framlade kasernkommittén på sin tid förslag om inredande i det av Svea ingenjörskårs kustingenjörkompani tidigare disponerade kasernetablissemnetet å Vaxön av en anstalt för kvinnliga sinnesslöa, tillhörande de svårskötta obildbaras kategori. Mot förslaget ifråga, som berördes i Kungl. Maj:ts proposition nr 150 till 1930 års riksdag och nr 140 till 1931 års riksdag, framställdes emellertid en del erinringar från myndigheternas sida, och vederbörande departementschefer förklarade sig icke beredda att taga definitiv ståndpunkt till detsamma.

Sedan numera ytterligare utredning verkstälts i ärendet, har departementschefen, med hänsyn till å ena sidan de nackdelar, som skulle vara förenade med ifrågavarande etablissemnets disposition för ovanberörda ändamål och å andra sidan de fördelar, anordnandet av vård för den kategori av sinnesslöa, varom nu är fråga, i särskilda vid förutvarande anstalter uppförda paviljonger skulle medföra, ansett sig böra intaga den ståndpunkten, att — även om en användning av kasernetablissemnetet enligt kasernkommitténs förslag i och för sig skulle varit önskvärd av hänsyn till Vaxholms stad — tanken härpå nu bör övergivas.

Vid överbägande av denna fråga har ock utskottet, utan att vilja bestrida, att vissa skäl tala för det av kasernkommittén framlagda förslaget, kommit till den uppfattningen, att anordnandet av anstaltsplatser för ifrågavarande vårdbehövande i enlighet med medicinalstyrelsens, av departementschefen förordade förslag måste anses medföra sådana fördelar, att planen på användande av Vaxholmsetablissemnetet för detta ändamål bör övergivas. Utskottet vill särskilt framhålla, att vid genomförande av sistnämnda förslag driftkostnaderna torde, såsom i propositionen antytts, komma att ställa sig lägre än vid en enda för ändamålet inrättad specialanstalt, bland annat, med hänsyn därtill att kontorspersonal och viss ekonomipersonal vid vederbörande sjukvårdsanstalter icke torde behöva utökas vid förläggning dit av paviljonger, varom fråga är. Lika med departementschefen anser utskottet emellertid, att slutlig ståndpunkt nu icke bör tagas till frågan, vid vilka

*Utskottets
yttrande.*

sjukvårdsanstalter och efter vilken plan paviljonger för svårskötta obildbara sinnesslöa av kvinnkön böra uppföras. Utskottet vill dock ifrågasätta, huruvida icke det större antalet eller omkring 200 vårdplatser lämpligen böra förläggas till Västra Marks sjukhus vid Örebro, och synas fördenskill möjligheterna härutinnan böra i första hand undersökas. Sedan definitiv ståndpunkt tagits härtill, torde frågan om platsen för beredande av ytterligare utrymme åt dessa vårdbehövande böra tagas under omprövning.

Vad angår frågan om ytterligare medels anvisande för uppförande av en sinnessjukaanstalt vid Umeå, har förslaget i denna del icke givit utskottet anledning till erinran. Utskottet får alltså tillstyrka att för ändamålet ifråga för nästkommande budgetår anvisas ett belopp av 2,000,000 kronor.

För de fortsatta arbetena med anordnande av Ryhovs sinnessjukhus i Jönköping har för budgetåret 1932/1933 beräknats ett belopp av enahanda storlek, som nyss nämnts. Mot anvisande av ifrågavarande belopp har utskottet icke heller funnit något att erinra.

Vid behandlingen av spörsmålet om ytterligare anslag för sistnämnda ändamål har departementschefen till prövning upptagit dels väckta förslag om omläggning av den genom nämnda anstalts område löpande landsvägen från Jönköping till Ljungarum dels ock fråga om leverans av tvätt och ånga från anstalten till Smålands arméartilleriregemente.

Vad förslaget om vägomläggningen beträffar, har utskottet, som i likhet med departementschefen ansett en sådan omläggning önskvärd och för sjukvården vid anstalten fördelaktig, funnit sig böra tillstyrka, att omläggningen verkställs i huvudsaklig överensstämmelse med det med alternativ I betecknade förslaget. Utskottet vill emellertid såsom sin mening uttala, att, innan avtal träffas med Jönköpings stad angående stadens förpliktelser i fråga om vägens underhåll, undersökning bör verkställas, huruvida icke staden bör åtaga sig att mot visst statsbidrag utföra berörda vägomläggning.

Kungl. Maj:ts förslag, i vad det angår leverans av tvätt från Ryhovsanstalten till Smålands arméartilleriregemente, har synts utskottet ur ekonomisk synpunkt fördelaktigt och utskottet får för den skull förorda förslaget i denna del.

Anledning till erinran har ej heller synts utskottet föreligga mot vad i propositionen anförts och föreslagits beträffande frågorna om överförande av elektrisk energi från Ryhovsanstalten till arméartilleriregementet samt leverans av ånga till regementet i fråga.

Såsom förut nämnts, beslöt sistlidet års riksdag, att vid S:t Lars sjukhus i Lund skulle i huvudsaklig överensstämmelse med de i Kungl. Maj:ts proposition nr 140 till sagda riksdag framlagda förslag verkställas vissa nybyggnads- och andra arbeten för en beräknad kostnad av sammanlagt högst 575,000 kronor. För arbetenas påbörjande har av det till hospitalsbyggnader för innevarande budgetår beviljade anslaget beräknats 228,000 kronor.

För fortsättande och avslutande av sagda arbeten har nu äskats det resterande beloppet eller 347,000 kronor. Förslaget härutinnan får utskottet tillstyrka.

Att, på sätt föreslagits, till ny- och ombyggnader vid S:t Sigfrids sjukhus vid Växjö beräknas ett belopp av 825,000 kronor, har ej heller givit utskottet anledning till erinran.

Såsom departementschefen erinrat, beslöt 1930 års riksdag, att en anstalt för 600 svårskötta obildbara sinnesslöa av mankön finge, i huvudsaklig överensstämmelse med vad riksdagen i sin skrivelse nr 361 angivit, anordnas genom omändring och utbyggnad av det för södra skånska infanteriregementet påbörjade men ofullbordade kasernetablissemnetet i Lund för en beräknad kostnad av högst 4,140,000 kronor. Av detta belopp har för ändamålet hittills anvisats 1,400,000 kronor. Enligt det nu föreliggande förslaget skulle för fortsättande av ifrågavarande byggnadsföretag under nästkommande budgetår beräknas ett belopp av 850,000 kronor. Jämväl detta förslag får utskottet tillstyrka, men utskottet vill härvid uttala önskvärdenheten av att byggnadsarbetena så bedrivs, att den ersättning, som enligt det i statsrådsprotokollet omförmälta avtalet med Lunds stad skall utgå till staden, så långt möjligt är begränsas. Att, på sätt föreslagits, det sålunda för nästa budgetår beräknade beloppet må, liksom motsvarande belopp för innevarande budgetår, utgå från statsverkets fond av rusdrycksmedel, har ej heller föranlett erinran från utskottets sida.

Vidkommande så frågan om uppförande av ett nytt sinnessjukhus i Visby har utskottet av den i ärendet förebragta utredningen i likhet med departementschefen kommit till den uppfattningen, att de brister, som vidlåda det nuvarande sjukhuset, icke torde stå att avhjälpa genom ombyggnad av detsamma, utan torde de nuvarande byggnaderna helt böra ersättas med nybyggnader. Utskottet får ock i princip tillstyrka anstaltens uppförande och förläggning i huvudsaklig överensstämmelse med vad i propositionen föreslagits. I samband med den undersökning, som ansetts böra verkställas beträffande sättet för uppförande av upptagningspaviljong och paviljong för oroliga patienter vid sjukhuset, torde emellertid även böra utredas, huruvida icke den beräknade totalkostnaden bör kunna i avsevärd mån nedbringas.

Mot vad som i övrigt anförts och föreslagits beträffande Visbyanstalten har utskottet icke haft något att erinra. Utskottet får alltså tillstyrka, att för närmare utarbetande av förslaget om anstaltens uppförande samt andra förberedande åtgärder beräknas ett belopp av 100,000 kronor.

Då slutligen Kungl. Maj:ts förslag, i vad detsamma avser inlösen av länsplatser vid de statliga sinnessjukhusen, ej heller givit utskottet anledning till erinran, får utskottet hemställa,

att riksdagen må

- a) besluta, att ett för 216 vårdplatser avsett sinnessjukhus skall, för en beräknad kostnad av högst 2,500,000 kronor, i huvudsaklig överensstämmelse med av arkitekten C. Westman i juli 1929 upprättade och i vissa delar i juni 1931 omarbetade ritningar, samtliga ritningar märkta »Kungl. Medicinalstyrelsen

1932», uppföras å ett inom Visby stad beläget område, vilket å en av stadsingenjören A. Serboni år 1912 upprättad karta över staden utmärkts med röda gränslinjer och med beteckningen »Område för nytt hospital», dock med den jämkning i gränserna för området, som avses i ett mellan medicinalstyrelsen och stadsfullmäktige i Visby den 16 juni och den 26 augusti 1927 träffat avtal;

b) besluta, att efter ibruktagandet av det under a) avsedda nya sinnessjukhuset i Visby skall, på i statsrådsprotokollet över socialärenden den 19 februari 1932 angivna villkor, till Visby stad utan ersättning med äganderätt överlåtas den del av det till S:t Olofs sjukhus i Visby hörande området, som å en av Serboni den 14 januari 1920 upprättad karta över platsen kring Helgeands ruin betecknats med röda och gröna streck; samt

c) under femte huvudtiteln, avdelningen medicinalstaten samt hälso- och sjukvården, underavdelningen sjukvårdsanstalterna, till hospitalsbyggnader för budgetåret 1932/1933 anvisa ett extra reservationsanslag av 6,250,000 kronor, därav 850,000 kronor att utgå av statsverkets fond av rusdrycksmedel.

Stockholm den 24 maj 1932.

På statsutskottets vägnar:

S. H. KVARNZELIUS.

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet hava närvarit:

från första kammaren: herrar *Kvarnzelius*, *Lindblad*, *Widell*, *Bergqvist*, *Nilsson* i Malmö, *Svensson* i Kompersmåla, *Johansson* i Fredrikslund, *Asplund*, *Walles*, *Petrén*, *Hellberg* och *Alexander Nilsson*; samt

från andra kammaren: herrar *Anderson* i Råstock, *Wiklund* i Brattfors, *Jansson* i Falun, *Törnkvist* i Karlskrona, *Strindlund*, *Olsson* i Blädinge, *Holmgren*, *Olofsson* i Digernäs, *Persson* i Fritorp, *Danielsson*, *Norsell* och *Andersson* i Prästbol.